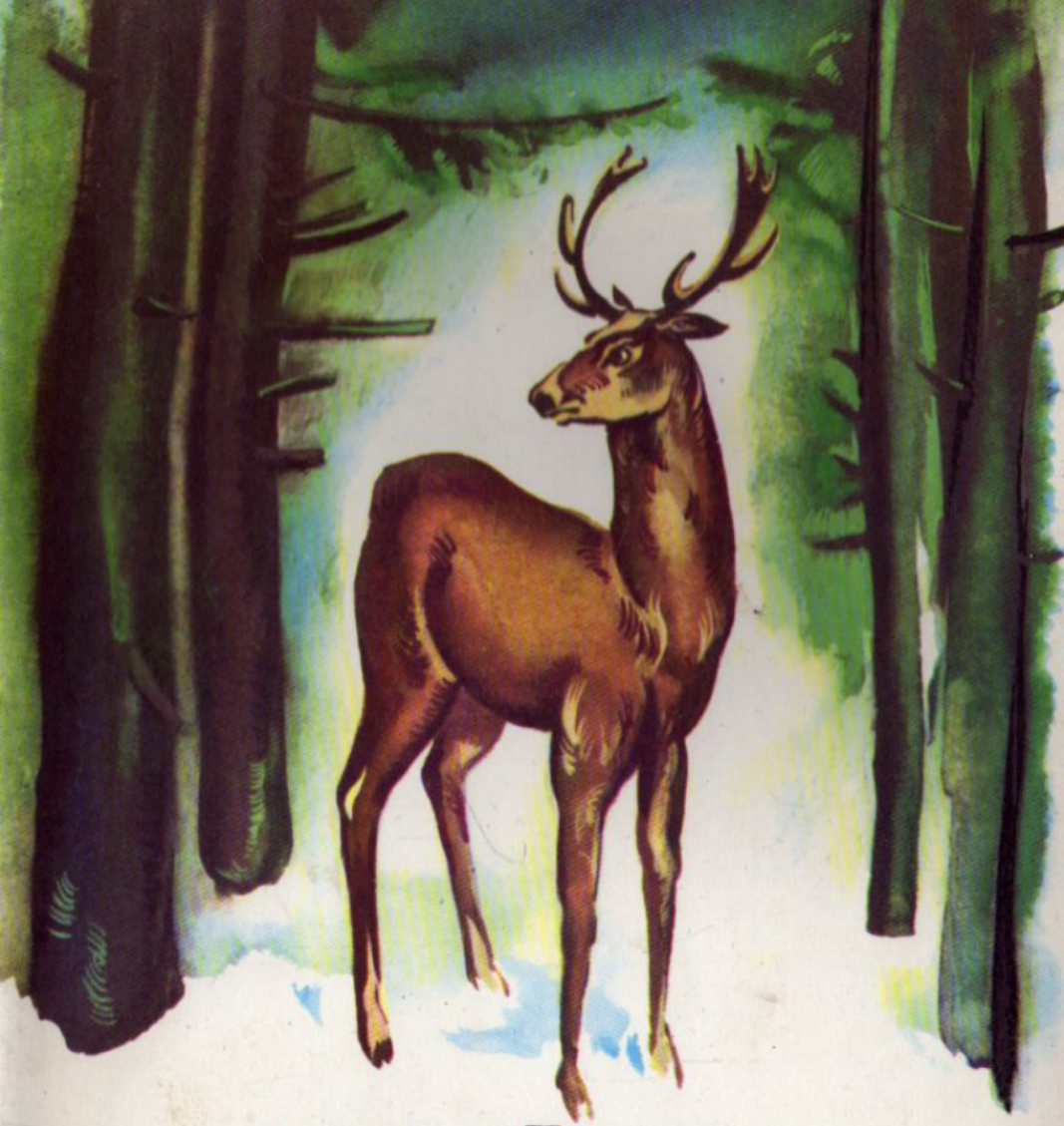

OLAFS GŪTMANIS

BRIEŽA DZIESMA

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Olafs Gūtmanis
Brieža dziesma

Grāmatas autors vairākkārt pabijis vienā no attālākajiem mūsu zemes novadiem — Sibīrijā, kur dzīvojis gan zieme|u tundrā aiz polārā loka, gan taiga starp medniekiem un zvejniekiem. Klausīdamies viņu raibajos stāstos, kā arī pats iedams vāveru, caunu, sabu|u, lapsu, vilku medībās, viņš labi iepazinis šo skarbo novadu, tā bagātīgo dzīvnieku pasauli un |audis. Stāstu un tēlojumu pamatā izmantoti patiesi notikumi un atgadījumi, ko pieredzējis pats autors ka Sibīrijā, tā arī tepat Latvijā.

Izdevniecība «Liesma» Riga 1977
Noskannējis grāmatu un FB2 failu izveidojis Imants Ločmelis
Олаф Индрикович Гутманис
Оленья песня Художник А. Спрудж Издательство «Лиесма» 1977 На латышском языке
Mākslinieks Aivars Sprūdžs
«Liesma», 1977 , 70803- 237

- OLAFS Gūtmanis
- JUKJUKŪ VILCENE
- VECTĒVA ALNIS
- TAURĒTĀJS
- BRINUMRUNCIS
- GĀJPUTNS
- SAPŅU PUTNIŅŠ
- MĪĻĀ MĀSIŅA
- BALTKAKLIS
- VECPUISIS
- BRIEŽA DZIESMA
- SATURS

OLAFS Gūtmanis
BRIEŽA DZIESMA

,

JUKJUKŪ VILCENE

Toziem tundrā dzivoju viens pats — Jeņisejas ziemeļu pietekas Lielās Hetas krastā. Vasaru taja no plašajiem ezeriem ietecēja sprigans strauts ar romantisku nosaukumu — Jukjuku. Tagad, novembra beigas, tas klusēja, līdz gruntij aizsalis. Pirmās sniega vētras aizverpa strauta gravu ar nokarenam kupenām. Krastos augošie alkšņi un sīkas lapeglītes bija līdz pusei ieputinātas irdena sniega dūkstis, pa kuram tekaja balto irbju bari un zaķi iemina savus lielceļus. Te šad tad ieklīda ari kada polarlapsa, bet strauta augštecē, kur iegriezos retāk, aizvien bija pamanamas svaigas vilku pēdas.

Pats mitinājos upes krauja izrakta zemnīca, kam ārsienā bija mazs lodziņš, pa kuru atkušņa dienās varēja redzēt upes līkumu un kārkliem aizaugušu sēri, kā arī tundras sniegoto tali upes pretējā krasta. Pārējās trīs zemnīcas sienas bija nostiprinātas ar palu laika izskalotiem kokiem, lai atdalītu mitekli no sasalušās zemes. Zemnīcas dvēsele bija čuguna krāsniņa. Rīdama lapegļu klučus, tā drosmīgi cīnījās pret niknajiem austrumu vējiem, kuri cauri ārsienas šķirbām spraucās iekšā, un naktīs atkausēja sienu baļķus, kas dienā pa manas prombūtnes laiku parasti pārklājās ar sarmas kristāliem. Savu gu|vietu — no alkšņu kārtīm sanaglotu lažu, izklātu ar briežu ķērpjiem un briežādām, — biju ierīkojis līdzas krāsnij, lai naktīs vienmēr justu tas karstos sānus un palaikam piesviestu klāt kādu jaunu malkas kluci. Tā mēs ar krāsniņu pieveicām aukstumu, kas atkāpās tikai tad, kad bijām modri un nežēlojām malku. Jāsaka, tā, sakrauta durvju priekšā, plaka straujāk, nekā es to vēlējos.

Biju nodomājis sagaidīt Jaungadu tundrā un tikai tad doties atpakaļ uz ciematu — tuvāko ļaužu mītni, no kuras mani šķira piecdesmit kilometru. Mana rīcībā bija divdesmit tīklu. Tos jau pa pirmo oktobra ledu ieliku tajās upes vietās, kur varēja cerēt uz bagātiem sīgu, čiru un hariusu lomiem. Bez tam viju un izliku cilpas sniega irbēm, ķēru lamatas zaķus un sermuļus, ka arī cereju notvert kaut vienu polārlapsu. Varbūt pat vilku, kura pēdas redzēju vienmēr, kad iegriezos Jukjukū augšteces biezajos krūmājos. Lai gail biju bruņojies vienīgi ar garu mednieku tuteni, ko allaž nēsāju aiz- bāztu

aiz velteņa stulma, bailes tomēr nejutu, kad ik dienas ka saimnieks ar platajam luģēm apstaigaju savus īpašumus.

Reiz puteņainā decembra diena, kad saule vairs neparadījas ziemeļu debesīs, ieraudzīju tundras vilku. Līdz tam zvēra klātbūtni biju tikai nojau- tis pēc svaigajām, tikko iemītajām pēdām un skumjas, baismās dziesmas, ko mēnesnīcas naktīs dzirdēju atskanam tālu rietumu pusē, kur ezeru staignajos aizsākās Jukjukū strauts. Bet todien mēs satikamies aci pret aci. Putenis grieza irdeno sniegu vērpetēs, talab neko nevarēju lāgā saredzēt. Vilks naca pa vējam un nesaoda mani. Sastapamies šaurā aizā starp augstajiem gravas krastiem tik nejauši un negaidīti, ka abi apstulbam; redzams, arī vilks bija gājis savā nodabā. Apstājāmies tikai dažus soļus viens no otra un tā nostāvējām, kā man likās, veselu mūžību. Pa šo laiku paguvu izdomāt vairākus aizsardzibas plānus. Tomēr nepakustināju ne pirkstiņa, lai izvilktu aiz stulma aizbāzto tuteni, kaut gan likās, ka vilks jau ir pietupies un sagatavojies lēcienam. Te, man par pārsteigumu, vilks sāka kāpties atpakaļ, tad neveikli apsviedas apkart un pazuda sniegputeni. Arī es atmetu nodomu apskatīt turpat krūmos izliktas zaķu lamatas un gāju atpakaļ uz zemnīcu, laiku pa laikam vēl atskatīdamies, vai zvērs man neseko.

Pirmā sastapšanās ar kaimiņu tagad bieži nodarbinaja manu pratu, un vakaros, lažā atlaidies, ļāvos iztēlei. Kālab vilks man neuzbruka? Par vilkiem es zināju vienīgi tik daudz, ka tie allaž ir plēsīgi un asinskari. Tundras vilki parasti uzbruk ziemeļbriežiem, ziema seko to bariem pa pēdām. Vairākkārt pats savām acim esmu redzējis asiņaino mielastu paliekas — apgrauztus briežu kaulus, kas balo tundra. Jutos gandrīz vai vīlies, ka cīņa nenotika, jo es tik ļoti paļavos uz savu fizisko pārspēku un tuteni. Nosodīju sevi par gļēvulību: kalab nebiju uzbrucis pirmais? Nu bija zudusi izdevība viegli iegūt dārgo vilka ādu un krietno naudas prēmiju.

Sī pirmā tikšanās ar tundras vilku, kaimiņu manos medību laukos, vel vairāk nostiprināja pārliecību, ka jāiegūst tik augstu vērtēta ada, lai tur vai kas! Toreiz man bija astoņpadsmit gadu un tālab ļoti gribējās pieradīt ne vien sev pašam, bet arī citiem, ka spēju gan paciest vientulību, gan nozvejot un nomedīt ne mazāk par pieredzējušiem, skarbo polāro ziemu norūdītiem vīriem.

Ar divām lielām lamatām, kas man bija līdzi, mēģināju notvert kaut vienu polārlapsu. Bet lapsas izrādījās viltīgākās un nenaca lamatam ne tuvumā, kaut gan ar esmu neskopojos: vilināju ij ar zivīm, ij ar sniega irbēm. Tagad aizstiepu abas lamatas uz Jukjuku augšteces krūmājiem,

kur, spriežot pēc pēdām, uzturējās vilks. Ēsmai nežēlodams pat zaķi, uzstādīju lamatas, jo zināju, ka vilks labprāt medī garaušus. Drīz vien par to pārliecinājos, jo vairākas reizes no vietas lamatās atradu tikai garaušu kajas. Svaigas pēdas un mielasta paliekas liecinaja, ka manu medījumu piesavinās kaimiņš.

Pārliecībā par medību veiksmi man bija tik liela, ka ik rītus vispirms devos pārbaudīt lamatas. Un vienu rītu secināju, ka kaimiņš aizgājis uz citiem medību laukiem, jo pēdas Jukjukū gravā*vairs nebija manāmas.

Pieturējās stiprs sals. Iestājās polārā nakts, un gaisma svīda vairs tikai ap pusdienas laiku, lai pēc dažam stundām atkal izplēnētu bezsaules rietā. Bet dilstošais mēness spīdēja rīta pusē tik spoži, ka savas mednieka un zvejnieka gaitas varēju uzsākt, negaidot dienas gaismu.

Kādurīt tūdaļ pēc vilku lamatu apskates parbaudīju tīklus. Tos biju ielicis upē — dzijā bedrē zem stāvas kraujas, kur tagad, ziemas laikā, mēdza uzturēties stores, taimiņi un vēdzeles. Arī šoreiz jau pirmajā tīklā locījās vairākas vēdzeles, sagriezušas linumu grūti atšķetinamas grīstēs. Kamēr piņķējos ap zivīm, laiku pa laikam nosalušas rokas puskažoka kabatās sildīdams, radas sajūta, ka mani kāds novēro. Palūkojos uz krastu un ieraudzīju kraujā pie zemes pieplakušu guļam savu kaimiņu. Nolicis galvu uz priekšķepām, viņš gluži kā suns vēroja mani. Pirmaja brīdī satraukts instinktīvi tvēru pēc tuteņa. Tad, apjēgdams šādas rīcības pārsteidzību, pievērsos atkal zivīm, izlikdamies, ka vilku nemaz neesmu pamanījis. Ik pa brīdim, darbu nepārtraukdams, tomēr palūkojos uz krauju. Kaimiņš gulēja, kā gulējis. Tikai ausis bija sasmailētas — tātad klausījas. Vilka acis neredzēju, kaut gan attalums starp mums nebija lielāks par simt metriem. No tik stavas kraujas vilks nenoleks — par to biju pārliecināts. Bet kadi ir viņa nolūki? Kādēļ viņš mani tik neatlaidīgi novēro? Ja viņam butu ļauni nodomi, tad piezagtos nepamanīts gar kraujas līkumu un pec dažiem lēcieniem iekluptu man skaustā.

Vēdzeles, kuras torīt, kā par sodību, bija apsēdušas manus tīklus, plēsu ārā no linuma ar zvejnieka necienīgu nepacietību. Visu laiku domāju, ko darīšu tālāk, kad tīkli būs pārbaudīti. Pašreiz tā bija it ka rotaļa — droši vien tīkama vilkam. Bet kā rīkoties man? Atlaidis tīkla galu āliņģī, nolēmu: nelikšos ne zinis. Sakraušu zvejas rīkus un zivis līdzpaņemtajas ragaviņās — nartās un iešu atpakaļ uz zemnīcu, kas atradās krietnu kilometru iešķērsām pāri upei. Ko darīs vilks? Protams, sekos man. Centos izdomāt labāko aizsardzības variantu. Nartas, atslietas stāvus, būs mans aizsargvairogs, ledus cērtamā verga un tutenis — cīņas ieroči. Lai gan šoreiz biju labak apbruņots nekā iepriekšējā tikšanas reizē, pats tomēr uzbrukt nedomāju: vilks taču lenca mani.

Saku so|ot pāri upei, laiku pa laikam atskatīdamies uz krauju, kur, arvien vel mani vērodams, zvilnēja kaimiņš. Kad biju ticis līdz upes vidum, redzēju, ka vilks pieceļas, izstaipās un pazūd krasta krūmāja. Tagad gaidīju to parādamies ar retiem kārklu krūmiem aizaugušaja sēri, kur beidzas upes krauja. Mani soļi k|uva aizvien steidzīgāki, vairākas reizes pat paklupu uz slidenajām, vēju nomēztajam kupenu mugurām. Bet satraukums, kā izrādījās, bija veltīgs — kaimiņš vairs neparādījās. Gluži aizelsies sasniedzu zemnīcu.

Pēc šā gadījuma sāku domāt par pašaizsardzību. Bez sava parasta

ieroča — tuteņa ņēmu līdzi ari sērkociņus un bērza tāsis, jo vilki taču baidās no uguns. Iztēlojos, kā metīšu uzbrukošajam zvēram virsū liesmojošas tāsis, ka aizsvilsies tā kuplais kažoks un ka zvērs aizbēgs tundrā. Tagad, ejot savās mednieka un zvejnieka gaitas, vienmēr biju modrs. Vērīgi pētīju apkarini, lai pamanītu laikus savu kaimiņu. Kad sacēlas putenis un nevarēju redzēt tālāk par dažiem soļiem, vilka dēļ bieži vien neizgāju no zemnīcas. Tīklos nobeidzās un apglumēja zivis, polāras pūces un lapsas mielojās gar cilpas notvertajam irbēm. Kaimiņš bija sagandējis manu vientuļnieka mierīgo dzīves ritumu: dzīvoju ka ielenkumā un pirmoreiz rūgti nožēloju, ka biju atstājis ciematā šauteni. Jau sāku domāt par atgriešanos, kad vienu vakaru pie manis ieradās evenku mednieks. Viņa suņu pajūgs apstājās pie zemnīcas, kad jau posos naktsguļai. Mednieks bija veicis tālu ceļu — no upes augšteces, kur atradās viņa medību rajons. Vīram aptrūkušies produkti. Viendien, kamēr pats devies kārtējā lamatu parbaudes brauciena, viņa čumā — ar briežādām apvilkta slietenī — ielauzies no ziemas guļas iztraucēts lacis. Tas aprijis un izvandījis vairākiem mēnešiem paredzēto pārtikās krājumu un saplēsis dārgās polārlapsu adas. Mednieks dzinies pakaļ laupītājam, taču uznācis putenis un lacis pazudis tikpat pēkšņi, cik uzradies. Tagad evenks bija ceļā uz ciematu, kur gribēja nodot atlikušo zvērādu krājumu, iegādāties pārtiku un turpināt neveiksmīgi iesāktās medības.

Pastastīju par savu bīstamo kaimiņu — Jukjukū vilku.

— No viena vilka nebīsties. Viens vilks nekad nedara ļaunu cilvēkam, — pieredzējušais mednieks mani mierināja. — No bara bīsties, kad atkal būs spožais mēness un vilkiem sāksies kazu laiks.

Naktī mūs pamodināja suņu gaudas. Kauca viss aizjūgs — pieci suņi. Cits žēlabaini, it kā tam sirdi rautu no krūtīm laukā, cits dobji ka aizkapa balsī. Tikai barvedis aizsmacis rēja un ņirdza zobus pret saviem sentimentālajiem biedriem. Kad apklusinajam naktsmiera traucētajus un gribējām .11jfriezties zemnīcā, Jukjukū augštecē iedziedājās vilks. Viņa balss, salīdzinot ar suņu sacelto brēku, skanēja dzidri un smeldzīgi.

— Vilcene. Aicina brutgāniis uz kāzām, — ieklausoties dziesma, konstatēja mans ciemiņš un vēlreiz pārbaudīja siksnas, ar kurām bija piesieti suņi. — Kārdina. Paciena, saimniek, ar tēju! Jāpošas ce|am. Skaties, vēl kadu suni pazaudēšu!

Tēju dzerot, mednieks pastāstīja, ka arī suņi nespējot pretoties vilcenes balss kārdinājumam un aizbēgot tundrā, kur vai nu tos saplēšot vilki, vai arī, kā dažkārt gadoties, tie sapārojoties ar vilcēni.

Evenks aizbrauca. Nakts bija gaiša. Stāvēju upes kraujā un ieklausījos, kā aiz upes līkuma izgaist suņu kņada, apklust braucēja ska|a balss, uzmundrinot un vadot pajūgu. Vilcene vairs neatsāka savu smeldzīgo dziesmu. Tikai ass ziemeļaustrumu vējš — hiuss vilka pār

tundru vieglas sniega strūklas un sanēja klusums.

Nejaušais mednieka apciemojums mani uzmundrināja. Pēc vientulība pavadītā mēneša biju atkal dzirdējis cilvēka balsi un uzzinājis, ka mana kaimiņiene ir tikai vilcene, kura nemaz negrasās man uzbrukt. Es atmetu domas par vilku medīšanu un, klausot evenka padomam, iepūdēju zivju ķidas, lai polārlapsām tīkamā smaka izplatītos tālu tundrā. Tad, ievērojot vislielāko piesardzību, uzstādīju lamatas un pēc nedēļas ieguvu pirmo dzirkstoši balto polārlapsas ādu. Klusos vakaros ilgi sēdēju uz malkas kluča zemnīcas priekšā un klausījos vilcenes dziesmā. Tā vairs nelikās baisma, ka pirmoreiz dzirdot. Jo ilgāk ieklausījos smeldzīgajās gaudas, jo asak izjutu savu vientulību bezgalīgajos tundras plašumos. Un tomēr biju apmierinats, ka varu ielūkoties ziemeļu dabas noslēpumos, ka neesmu tikai alkatīgs mednieks, kas iznīcina putnus un zvērus peļņas labad. Sāku noverot irbju dzīvi, izprast, kādēļ irbju bari nakšņo sniega bedrēs atklata tundra, stipra sala laikā barojas zemajās kārklu audzēs, bet puteņa laikā — cieši saaugušu alkšņu biezokņos. Vēroju, ka irbju baram uzbrūk polārā pūce, izsekodama medījumu no augstās krasta kraujas.

Viena nejauša saruna ar mednieku, kurš no bērnu dienām audzis tundra un pazīst tās iemītnieku parašas, padarīja manas acis redzīgākās, ausis — dzirdīgākās. Pirmo reizi sapratu, ka mednieka uzdevums ir ne tikai nogalināt dzīvniekus, bet ari tos saudzēt. Bailes nedrīkst izraisīt nežēlību, kas pamudina nelietīgi izmantot savu cilvēka pārākumu par neskarto ziemeļu dabas pasauli.

Tagad es medīju arī sermuļus, jo šie ņiprie, plēsīgie zvēriņi līda noliktavā pie saldēto zivju maisiem un izgrauza čiru treknas muguras. Tādēļ caurumos iebāzu lamatas, un visu Jukjukū strauta tuvējās apkārtnes sermuļu ādas drīz vien karājās vienā virtenē kā pasaku karaļa mantija.

Tomēr visu laiku nebeidzu domāt par Jukjukū vilcēni. Vēlējos viņu sastapt — bez ļauniem nolūkiem. Tālab kadurīt devos uz lielajiem ezeriem.

Trīs dienas bija plosījies melnais putenis, kad ne degunu nevareja izbāzt no zemnīcas. Bet nu putenis bija norimis. Visapkārt rēgojās tā samēz- tas garās, tvirtas kupenas, kas slējās pāri jau nogulsnējušai sniega kārtai. Slēpoju gar Jukjukū krauju, tā ka varēju labi pārskatīt visu strauta gravu. Pamanīju vairākus zaķus, mielojamies pie kārklu galotnēm. Man priekšā ka balti mākoņi uzspurdza irbju bari un nolaidās krūmājos: meklēju jaunas barošanās vietas, lai pēc gavēņa atkal piepildītu guzas ar pumpuriem. Šķita, ka vilcēni ieraudzīt nebūs gruti, jo tas dzeltenīgi pelēkais kažoks krasi izdalītos uz sniega paklaja. Aizgāju līdz strauta iztekai, apmetu līkumu ap ezeriem, taču kaimiņieni nekur nemanīju.

Nevijus palūkojos atpakaļ. Vilcene tupēja kupenas mugurā —

turpat simt soļu aiz manis, tieši uz slēpju sliedes.

Vēlēšanās ieraudzīt vilcēni bija piepildījusies. Bet ko darīt talak? Atkal lūkojāmies viens otrā kā seni paziņas, ka divi mednieki, kas sastapušies tundrā.

Protams, es uztraucos, tomēr bailes vairs nejutu. Zināju, ka vilcenei nav ļaunu noluku pret mani. Taču tuvoties kaimiņienei neuzdrošinājos. Ja nu viņa nodomā, ka grasos uzbrukt? Tadeļ, pavērojis mierīgi tupošo vilcēni, pagriezu luģes strauta virzienā un devos mājup. Pēc brīža atskatījos — zvērs sekoja man pa pēdām. Apstājos. Ari vilcene tūdaļ sastinga uz vietas, tad notupās, un atkal mēs lūkojāmies viens otrā, līdz es iedomājos kaimiņieni uzrunāt. Balss, 110 ilgās klusēšanas piesmakusi, lūza un čerk- stēja. Centos runāt laipni, kā svešu suni labinādams.

Vilcene, ausis smailēdama, klausījās. Tad apguļas un sāka vārtīties. Redzot, cik dīvainu iespaidu radījusi mana runa, pagriezu luģes un spēru dažus so|us uz vilcenes pusi. Zvērs mirkli uzlēca kājās, un es redzēju, ka tam uz skausta sabožas spalva un pieglaužas ausis. Pamanījis tik krasas pārmaiņas mušu attiecībās, tūdaļ apstajos. Nelīdzēja vairs nedz mīlīgā balss, nedz labināšana: vilcene apcirtās un aizrikšoja tundrā, ne reizi ne- atskatidamās. Tatad mūsu šķietami draudzīgajas attiecības bija robeža, kuru es nedrīkstēju pārkāpt. Noskatījos, kamēr vilcene pazuda aiz ezera, un gāju mājup.

Kādunakt kaimiņiene bija pienākusi pavisam tuvu manai zemnīcai — par ko liecināja pēdas upes krastā. Vairākkārt tiku manījis vilcēni uz upes, kad parbaudīju tīklus, taču vienmēr iztālēm.

Manos medību laukos uzradas jauns, nepatīkams kaimiņš — amrija. Tā notiesāja cilpās notvertās irbes, visus lamatās iekritušos zaķus un ik nakti klaiņoja ap zemnīcu. No manis ta baidījās. Tiklīdz atrāvu durvis, aizbēga. Tuvuma amriju izdevās redzēt tikai vienu reizi, kad ta gaiša dienas laikā rakņajas atkritumu kaudzē iepretī zemnīcas logam. Ta bija vidēja braurama suņa lieluma, tikai garāka, resnām, spēcīgam kājām. Ķepu nospiedumi sniegā bija lielāki nekā vilcenei, un tas tumšbrūnais purns ar savēlušos spalvu visapkart man likās atbaidošs. Āmrija barojās ar maniem medījumiem, un es biju bezspecīgs pret šo viltīgo laupītāju. Izliktajās lamatas viņa negaja, it kā labi zinādama, ka šautenes man nav. Reizēm iedomājos: kaut vilcene man palīdzētu pārmācīt šo badīgo radījumu! Bet kaimiņiene vairs nerādījās. Arī viņas dziesmu vairs nedzirdeju, lai kā centos ieklausīties polāro nakšu baltajā klusumā.

Amrija sagandēja visu manu medību prieku. Arī zivju k|uva aizvien mazāk. Tādē), nesagaidījis Jaungadu, decembra beigas nolēmu doties atpaka] uz ciematu.

Atvadu dienā no Jukjukū strauta puses pūta asais ziemeļaustrenis — hiuss. Tundra tinās puteņa dūmaka — vējš grieza sausa sniega

virpu|us. Nevarēju saredzēt talak par simt soļiem, lai gan debesis polārā rīta vēlajā svīduma bija tīras un gaišas. Par apmaldīšanos nebēdāju, jo mans ceļš veda uz upes grīvu: tās augstie krasti gan aizsargāja no vēja brāzmām, gan noderēja par orientieriem. Vilku aiz sevis vieglās kamaniņas — nartas ar skopo iedzīvi un zvērādām. Zivju maisus un nomeditās sniega irbes ieslēdzu zemnīca, kura tagad kļuva par saldētavu. Vēlāk atbrauks briežu pajūgi, kas manu lomu un medījumu nogādās ciemata.

S|ucu ar platajam sniega luģēm — kā jau visi gājēji, kam pašiem jāiemin sev ceļš. Kupenas — te gludas un slidenas, te mīkstas ka tikko noklāti pēļi — švīkstēja un gurkstēja zem kājām. Upe ka plata šoseja aizvijās uz ziemeļiem, kur pretī tās ietekas vietai Jeņisejā atradās mans ceļa mērķis — zvejnieku un mednieku ciemats.

Uzsēju ausenei virsū vēl biezu vilnas šalli, lai pasargatu seju no apsaldēšanas. Elpas aprasotā šalle drīz vien sastinga ragā, pie skropstām piesala ledus lāstekas. Tas ik pa brīdim atkausēju ar pirkstiem. Pa šauro šalles spraugu redzēju tikai sniega virpu|os tīto krasta līniju. Bieži klupu par vētru izgrauztajam kupenām, raustīju irdenajā sniegā iestrēgušās nartas un zūdījos pie sevis, kāpēc tādā nelaikā esmu devies ceļa. Tomēr doma, ka šovakar jau būšu atkal ciemata un baudīšu visus civilizētās pasaules jaukumus, mani dzina uz priekšu.

Debesīs nodzisa īsā dienas blāzma, iemirgojās zvaigznes. Bija vēl pavisam agrs — rokas pulkstenis radīja tikai ceturto pēcpusdienas stundu—, taču polārā nakts jau sajauca virpuļojošo sniegu ar tumsu, un man nācās cieši tureties pie krasta kraujas, lai neaizklīstu tālu uz upes vidu, kas kļuva jo tālāk, jo platāka.

Netālu no grīvas pamanīju pretim braucošu suņu pajūgu. Ta vismaz tobrīd man likās. Pajūgs apstājās soļus desmit vai piecpadsmit no manis.

Jau nopriecājos, ka esmu sastapis evenku mednieku, kurš atgriežas savā apmetnē. Bet tad suņi pēkšņi izklīda un ieslēdza mani pusloka. Tumsā iegailējas acu uguntiņas, un es sapratu, ka mani aplencis vilku bars. Par nosvīdušo muguru pārskrēja salti šermuļi. Pavilku nartas sev priekša, izrāvu no velteņa stulma tuteni. /

«Tūdaļ mani saplosīs,» — ta bija vienīga doma, kas izskrēja caur smadzenēm. Sastingu gaidās — ka ledū iekalts. Viens no vilkiem, kurš bija pienācis vistuvāk un ar kuru pirmo man vajadzēja saķerties cīniņa, sacirta žokļus un apstajas. Tam garam panācas otrs — mazāks vilks. Tagad zvērs atradās vairs tikai dažus soļus no manis, un es pacēlu tuteni dūrienam. Vilks kāri ostīja gaisu. Tad pēkšņi saka vārtīties. Izvārtījies neveikli piecēlās un — neticēju pats savām acīm! — gaja prom. Parejie tam sekoja, un pēc briža viss bars jau bija pazudis puteni.

Es aizvien vēl stāvēju ka apmāts, tuteņa spalu krampjaini sažņaudzis sauja. Un tikai tagad sapratu: Jukjukū vilcene svin kazas.

Atsēdos uz nartām un sēdēju ilgi, ilgi, polārās nakts un puteņa skauts.

VECTĒVA ALNIS

Tovasar vectēvs Arliips ganīja kolhoza kumeļus. Divdesmit bezbēdīgus palaidņus, kas tā vien šķielēja uz savu pavēlnieku, lai pie pirmās izdevības ielavītos āboliņa laukā, kaut gan birztalās gar taigas malu zale auga lekna un sulīga. Vectēvs maza Sibīrijas zirģeļa Bitītes mugurā augam dienām jādelēja pa purviem un krūmājiem, sekodams nemierīgajam ganāmpulkam. Naktīs sadzina kumeļus aplokā vai pārnakšņoja pie ugunskura kopa ar saviem nebēdņiem. Bija pats knišļu laiks, un lopiņi, ka vectēvs Arhips izteicās, stāvus līda iekšā ugunī, glābdamies no odu un moskītu dzēlieniem. Tādēļ vectēvs aizvien uzrīkoja vairakus dumekļus, lai ganāmpulkam bīitu kur patverties. Arī diena spīdzinaja dunduri un odi. Kumeļi spraucās cauri biežņām, un, kamēr zaru slotas slaucīja sānus un muguras, mutes plūca zaļi. Gadījās, ka reizēm kāds no vectēva «puišeļiem» iestiga purvā vai ievēlās akacī. Viens pat bija iesprūdis starp diviem bērziem un tad sauca pēc palīga, ka visa birztala skanēja. Kur nu vēl tiņi, lūši un lāči, kas bieži bija redzēti arī ciemata tuvumā! Tādēļ vectēvs Arhips vienmēr nesaja līdzi šauteni.

Reiz kadā jūnija vakarā, kad puta stiprs vējš un ganāmpulks mierīgi ganījās Dzērveņu purva krasta, vectēvs redzēja no taigas iznakam alni. Arī kumeļi pacēla galvas. Tomēr nenobijās un pēc brīža atkal turpināja plūkt zāli, jo alnis miermīlīgi šķina bērzu un apšu lapas. 11

Vecajam medniekam nodrebēja sirds. Rokas jau taustījās pēc šautenes, bet alnis turpat šāviena attalumā ganijās tik uzticīgi, ka vectēvs Arhips sevi tūdaļ noraja un turpināja vērot, kas notiks tālāk. Nu jau «mežinieks» bija pienācis pavisam tuvu kumeļiem. Melnais vasaraudzis Sķiel- acis iebubinājās un, droši piegājis klāt svešajam milzim, apošņāja tam apakšlūpu. Alnis nolieca ragaino galvu. Likās, nupat viņš uzbazīgajam «puišelim» dos pamatīgu dunku sānos. Nekā tamlīdzīga — tikai atbildēja draudzīgajam sveicienam, savukart apošņajot dīvaino «telēnu».

Vectēvs Arhips, kā jau labs vāveru un sabuļu mednieks, vairākkart bija saņēmis licences — atļauju medīt aļņus. Bija sēdējis slēpnī pie aļņu takām un reiz ari nošāvis niknu bulli, kad tas rudens auru laikā cīnījies ar spēkos vājāku pretinieku. Bet tada «mežinieka» uzticība un lēnprātība pagodināja vectēvu, un viņš pat savā nodabā sāka sarunāties ar to, kā jau veci mednieki mēdz, kad nav kam taiga dzīvu vārdu pasacīt.

— Zinu jau, zinu, kas tevi te iztrencis pie mums. Taigā ods ģērē — glābiņā nav. Un ko tāds lops bez astes lai iesāk? Maniem kumeļiem taču vieglāk — astes kā vēdekļi, no dūmiem arī nebaidās. Bet tev

ļipele vien — kā zaķim. Gluži par apsmieklu tada reizē. Ods liek aizmirst visas bailes. Un nav tev šoreiz ko baidīties. Ganies, lopiņ, neviens tevi neaiztiks!

Vai nu vectēva runas iedrošināts, vai veco kopa ar Bitīti vakara krēsla par kumeļu noturējis, alnis tovakar ganījās kopā ar «puišeļiem», kamēr satumsa un vectēvs savu ganāmpulku aizdzina uz aploku.

Otrā rītā vectēvam kumeļi pazuda. Kamēr viņš pie upītes dzirdinaja Bitīti un pārbaudīja naktsāķus, bars aizdrāzās uz taigu. Vējš bija sadzinis naktī lietus mākoņus. Jau smīlāja, un odi mocīja tik neganti, ka pat rāmais zirdziņš Bitīte dīžājās kā sugas ērzelis.

«Būs patvērušies baltegļu smalcēs pie Dzērveņu purva,» nodomāja vectēvs Arhips un jāja gar upītes krastu uz taigu. Pārmeklēja kumeļu iemīļotās slēptuves. Nav! Jau gribēja griezt Bitīti uz āboliņā laukiem, kad izdzirda tos sprauslājam tepat aiz ievu krūmiem, kur upīte par kritušajiem koku stumbeņiem lauzās taigā. Izdzinis zirģeļi cauri ievu biezoknim, ieraudzīja neparastu skatu: atvarā iebridis, stāvēja alnis, tikai ragainā galva slējās virs ūdens. Kumeļi sastājušies visapkārt, pat aizmirsuši brokastot. Aļņa acīs pavīdēja bailes. Viņš jau grasījās lēkt krastā, taču vectēvs ierunājās savā dobjajā krūšu balsī — un dzīvnieks nomierinājās.

— Nelaid sev klāt tos asinssūcējus! Stāvi vien mierīgs un neuztraucies! Mēs ar Bitīti jūs netraucēsim, draudzējieties vien!

Un vectēvs Arhips aizjāja taigā, pie sevis murmināmdams: «Tadu meža lopu vēl nebiju saticis. Vai nu jauniņš vēl, medniekus nepazīst, vai kads to mazu izaudzējis un palaidis atpakaļ meža mājas. Un, paskat, mani

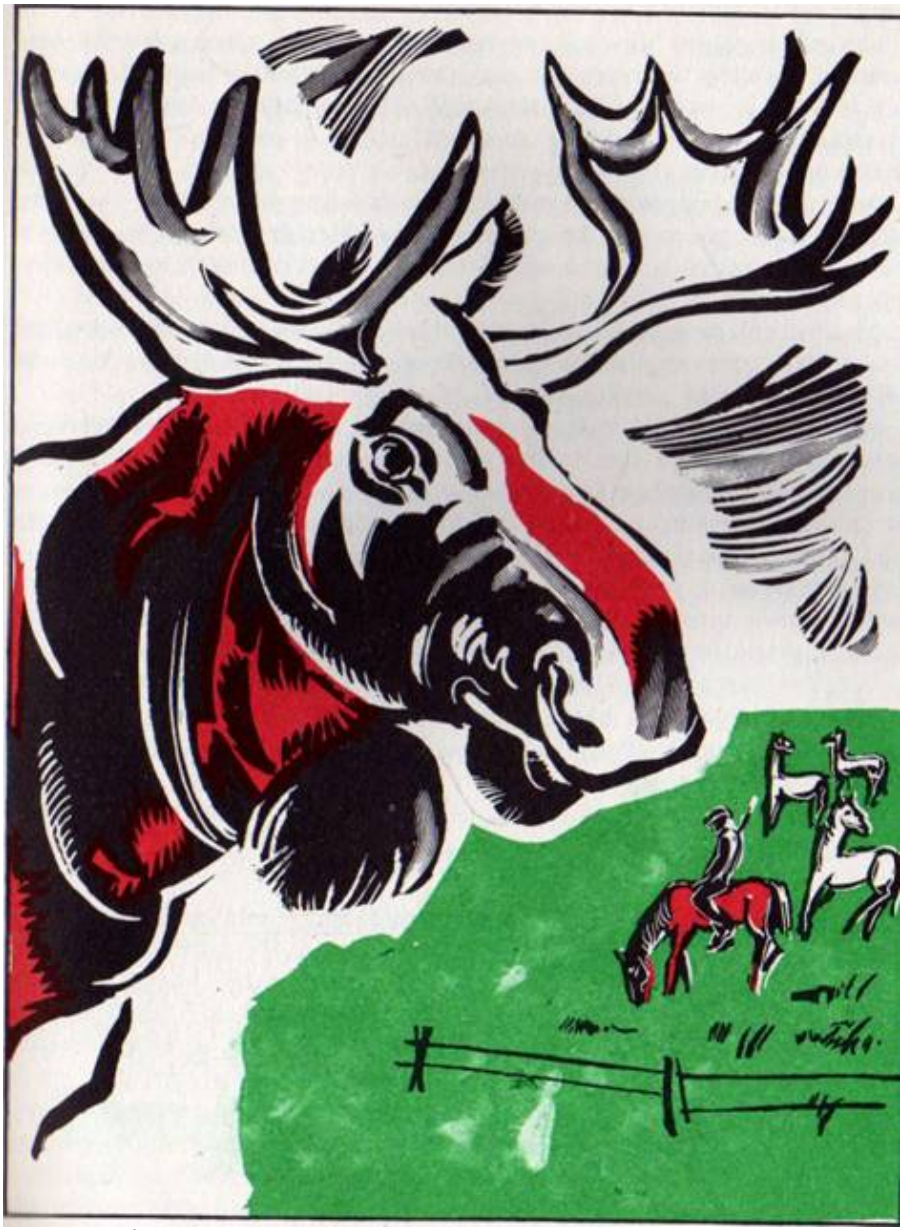

«puiše|i» ka uzburti! Atraduši šo taigā un neatstāj ne soli. Brīnumi gan!»

Noziedēja spilgta Sibīrijas vasara. Labības laukos dienu un nakti dūca kombaini. Āboliņš, sakrauts stirpas, vairs nekardināja kume|us. Tagad vectēvs ar savu ganāmpulku biežāk uzturējās nokoptajos laukos. Kume|i uzlasīja vārpas, plūca kupli sazēlušo atālu. Ari odi pierima. Tikai moskīti vēl sīca atvasaras saulē.

Alnis šajos klejojumos pa nokoptajiem laukiem nepiedalījās — palika uzticīgs taigas pajumtei. Tikai reizēm, kad vectēvs dzina kume|

us uz upīti dzirdināt, ari ragainis iznāca sasveicināties. Tātad mitinājās turpat Dzērveņu purva krastos.

A|ņiem beidzās auru laiks. Drīz vajadzēja sākties vāveru medībām. Un ja nu kādam ga|as medniekam pārdrošnieks gadās pa šāvienam? Te vajadzēja kaut ko darīt.

Salnas apdzeldinātā oktobra rītā vectēvs Arhips jāja gar Dzērveņu purvu. Zāle čaukstēja zem Bitītes pakaviem, upītes līčus jau klaja ledus garoza. Savu vienstobra šauteni vectēvs šorīt bija pielādējis ar pulvera patronu. Bez skrotīm, lai tikai pabaidītu pārdrošo alni un aizdzītu dziļāk taiga. Daži ziņkāri kumeļi medniekam sekoja, bet mednieks tiem nepievērsa uzmanību. Jau pašķiras eglīšu smalces, grīslī glūnēja purva viltīgie akači. Vectēvs apturēja Bitīti un klausījās. Purvā kliedza dzērves, vējā žūžoja augsto ciedru galotnes. Tad Bitīte sasmailēja ausis, klusi iebubinājās. Vectēvs paņēma rokā šauteni. Uzkalna stāvēja alnis. Sekotāji kume|i panācās uz priekšu. Kā patagas cirtiens noplīkšķēja šāviens. Vēl mirkli alnis stāvēja ka sastindzis, tad salēcās, ka zari vien nobrikšķēja, un aizjoza prom biezoknī.

Vectēvs skarbi apsauca kume|us, iecirta pārsteigtajai Bitītei zabaku papēžus sānos un aizau|oja.

Agrīnais pavasaris taiga aļņiem visgrūtākais gadalaiks. Sērsna notur visus meža iemītniekus. Lāči vēl gu|. Pat cilvēks līdz pusdienas laikam, kamēr saule atkausē ledus garozu, var staigat pa taigu kā pa asfaltētu ietvi. Tikai aļņi brūk cauri, ledus naži graiza tiem kājas, bet lūši un tiņi nolenc novājējušos dzīvniekus ziemas ganībās — biezās egļu un balteg|u audzēs, kur sniega kārta plānāka un skujas noder iztikai. Arī daži mednieki rīkojas pēc zvēru likumiem. Palaiž suņus a|ņa pēdās un, kad tie.no- trenc un aptur nokusušo skrējēju, pieiet un nošauj. Ga|u glabā taiga, sagriež sīkās sloksnēs un, paslepen mājās pārveduši, kaltē vasarai.

Kādā puteņainā marta pievakarē vectēvs Arhips padeva sienu kumeļiem, kuri ziemoja salmu nojumē netālu no ciemata. Izdakšojis nupat

atvesto vezumu, vectēvs stāvēja pie nojumes vārtiem un raudzījās, kā zirgu karas lūpas meklē smaržīgajā līču sienā pašus saldākos stiebrus un lapiņas. Pēkšņi visi divdesmit kume|i sāka ausīties. Sasmailēja ausis un pagrieza galvas uz taigas pusi. Vectēvs pagaja gar nojumes stūri un ieraudzīja alni — pavisam tuvu, uz kume|u iemītā ce|a, kas veda lejā uz upīti. Tumšie, sviedru izmērcētie sāni smagi cilājās, no kajam strūkloja asinis. Alnis apcirtas, grasījās bēgt, bet, pamanījis upmalā divus pinkainus suņus, kas tam dzina pēdas, palika stāvam. Nojumē iezviedzās kumeļš, un alnis paris lēcienos bija pie aploka. Ka atspere pārlidoja sklandu žogam.

Vectēvs paņēma dakšas un izgaja upmalā. Suņi apstājās un, mēles izkāruši, elsa. Par lauku, luģes plati likdams, tuvojās mednieks — vaļa

atrautā puskažokā, šauteni padusē iemiedzis.

— Nāc vien, nolādētais, nāc tuvāk, es tev parādīšu, kā aļņus slepkavot!

Vectēva balss tagad skanēja asi un griezīgi. Rokas žņaudza dakšas kātu un drebeja kā drudzī.

— Nāc, Greizais Frol, nāc vien, ko nobijies? Tev taču lode stobra. Izsalcis esi, ja jau gaļas sagribējies.

Vectēvs Arhips, dakšas kā durkli satvēris, skrēja pretī medniekam.

Par Greizo Frolu uzrunatais, ne varda nebildis, apgriežas un muka. Suņi viņam sekoja.

Vectēvs, sniega līdz ceļiem iestidzis, kratīja dakšas, un no viņa naidā nobalušajain lupām bēgļu pēdas dzinās viens vienīgs vārds:

— Slepkava!

Bet alnis stāvēja nojumē starp kumeļiem, un viņa saspringtais, nomocītais stāvs trīcēja.

TAURĒTĀJS

Tas bija sen. Toreiz, kad taigas kolhozā vēl turēja sešus spēcīgus braucamos vēršus. Vasarā ragaiņi dzīvoja zaļas dienas. Ganījās savā vaļa un aizmirsa, ka augu ziemu vilkuši smagus vezumus, lai nopelnītu klēpi siena un tos piecus spaiņus ledainā ūdens, ko darba vērsis izdzer kā piecas glazēs tējas slāpju remdēšanai.

Ziemas rītos ratnīca — kolhoza zirgu un vēršu kopēja Fjodora kantorī — sanaca kolhoznieki: vienam vajadzēja pārvest sienu no tālīnam pļavam, otram — malku no taigas. Fjodors, saukts Sarkanbārdis, labprāt mīlēja jokus. Pie ratnīcas sienas uz dēlīša numuracijas kārtībā bija sarakstīti vērši: MO-1, MŪ-2, MŪ-3, MO-4, MŪ-5, MŪ-6, — un aiz katra numura vēl sekoja vērša vārds un tēvavārds. 15

Kad pirmoreiz aizgaju pie Fjodora palūgt vērsi un ragavas kurināmā sagadei, bija palicis brīvs vienīgi MŪ-6 — Taurētājs Raibā dēls.

— Tev palaimējas. Pašu spēcīgāko vilcēju un rāmāko lopiņu nododu tavā rīcība, — izsniegdams man smago koka aizjūgu, paziņoja Fjodors.

— Kadē| tad citi no viņa atteikušies? — es vaicāju.

— Redzi, Taurētājam piemīt dažas rakstura īpatnības. Bet gan jau tu tiksi galā. Tikai neizlaid grožus no rokām!

Vērsi iejūgt — nieka lieta. Lopiņam uz kakla jāuzliek aizjūgs — koka rāmis; abpus kaklam tas jānostiprina ar pujķiem un jāpievieno ilksīm, tad pie iemauktiem jāpiesien groži, un MŪ-6 startam gatavs.

Starta laukumu Taurētajs atstaja nelabprat. Grozījās un gorījās, cenzdamies nomest aizjūgu, līdz pēdīgi gliemeža gaitā saka virzīties uz taigas pusi. Biju dzirdējis, ka Ukrainā braucamos vēršus uzmudina ar saucieniem: «Cop-cobē! Cop-cobē!» Uz Taurētāju šis sauklis neiedarbojās. Lielais, tumšbrūnais vērsis, kurš pa lidzenu ceļu, kā man stāstīja, spējot pavilkt veselu tonnu, pieglauda spalvainās ausis, apstajas un izbrīnījies palūkojas manī pār plecu. Lopa zilajās acīs, kā man šķita, iegailējas spītība un nicinājums.

— Nu, pagaidi tu man! — noteicu un nolauzu ce|malā kārklu stibu. — Tadā gaitā braukdami, mēs līdz vakaram neatvedīsim ne vezuma, bet man jasagāda malka vismaz trim mēnešiem!

Vel nepaguvu iesēsties ragavas, kad Taurētajs jau rāvās uz priekšu braša ērze|a cienīga riksī. Gluži aizelsies tik tikko panācu pajūgu un satvēru grožus. Te negaidot bēglis metās sānis no cieti iebrauktā ce|a un ienira līdz krūtīm irdenajā kupenā. Noņirkstēja ilkss, ragavām sasveroties.

Ievēlos sniegā. Kad izķepurojos, niknums smacēja vai nost.

— Es tev gan radīšu … Ak tad tāds tu esi!

Stiba, ka par nelaimi vai laimi, bija pazudusi. Pinkaino vērša muguru saku slānīt ar grožiem. Taurētājs stavēja kupena kā iemiets un rāmi gremoja, it kā notiekošais uz viņu nemaz neattiektos.

— Kusties nu, Raibā dēls! — mēģināju pielabināties ar laipnību un izpalīdzību, vilkdams vērsi aiz iemauktiem atpaka| uz cietā ce|a pamata.

Kad atbraucām uz lielo mežu, kur slieču sliedes sazarojas, piesēju vērsi ar grožiem pie baltegles, noliku tam priekša līdzpaņemto siena klēpi un, cirvi aiz jostas aizbāzis, gāju lūkot sausu ciedru.

Izdegumā, kur pirms trim gadiem bija plosījies meža ugunsgrēks, malkas netrūka. Apsvilušās ciedras stāvēja ka pelēkas sveces — vēja nolauztām galotnēm, notrauktiem zariem. Citas bija slaidas un tievas, citas — resnas un aprepušas, uguns izkausētiem sveķiem nopilējušas. Dažai pie

saknes bija tāds dobulis, ka pec dažiem cirtieniem ciedra pati nogāzās sniegā.

Novērtēdams Taurētaja spēku, izraudzījos īstu milzeni. Koks nogāzās un pazuda sniegā. Stingri nomīdīju ce|u līdz resgalim, lai vērsis velkot varētu labāk atsperties, un gāju pec sava MO-6. Kad ieraudzīju pajūgu, Taurētājs jau bija izjūdzies un atsējis grožus — ar ragiem, vai? — un patlaban kāpa pari ilksij, lai nozustu neatsveicinājies. Savu nodomu viņš nedomāja mainīt arī tad, kad es

ieķēros grožos. Galvu nodūris, viņš badījās ar vēju un spītīgi soļoja mājup, vilkdams mani līdzi; noturēt milzeni vai grozīt viņa lēmumu nebija manā varā. Tenterēju vērsim pakaļ, līdz beidzot nolaidos garšļaukus un ļāvos, lai velk arī. Uzvirda dusmas un žēlums par veltīgo darbu. Atcerējos Fjodora vārdus: «Tev palaimējies.»

Šļūkdams kā baļķis, pēdīgi attapos apmest grožus ap ceļmalā augošo eglīti. So kavēkli Taurētājs nolauza kā nieku. Nobremzēt MO-6 izdevās tikai pie resna bērza. Sajutis nostiepto grožu pretestību, vērsis brīdi patrakoja, tad palika mierīgi stāvam uz ceļa. Kad, saritinājis grožus, piegāju tam klat, Taurētājs aizgrieza galvu sānis un aizmiedza acis.

— Redzams, tādās reizēs tevi sit. Un derētu arī. Bet es nesitīšu, jo tu esot rams lopiņš. Bet, jāteic, savadnieks gan.

Te negaidot vērsis mani atkal parsteidza: izstiepa purnu un sāka maut. Mava tik skaļi un žēli, ka likās — lopiņam dvēsele laužas pa muti ārā. Vai tas sūdzējās vai nožēloja, vai ilgojās pēc siltas nojumes un saviem biedriem — varbūt gribēja bilst man kādu vārdu, tikai es viņa valodu nesapratu. Taču jāatzīstas — mani pirmo reizi mūžā tik dziļi saviļņoja dzīvnieka balss, kas bija pēkšņi atskanējusi taigas klusumā.

Kad Taurētājs nodziedāja savu āriju un es to pacietīgi noklausījos, mēs bijām sapratušies. Mēs bijām sadziedājušies, kā tadas reizēs mēdz sacīt, un ciedras baļķi aizvizinājām līdz mājām bez starpgadījumiem.

Taurētājs ar savām īpatnībām mani ieinteresēja. Palūdzu Fjodoru pastāstīt par vērsi.

— Nekā sevišķa viņa biogrāfijā nav. Jau kā bullēns viņš mēdza dziedat. Niķu dēļ fermas pārzinis gribēja viņu rudenī no ēdājiem atskaitīt, taču man šis resgalis bija iepaticies. Vasarā, kad vērši aizklīda tālu no ciema, es no rītiem, zirgus uz aploku dzenot, aizvien klausījos, kurā pusē skan Taurētaja dziesma. Tagad, ziemā, kad ienesu vēršu nojumē sienu, šis atkal man nodzied savas kulpejas. Pārējie vērši drūmi klusē, bet šis, paskat, grib ar tevi uzsākt valodas. Vai nav jocīgi?

Ja gadījās vajadzība sienu vai malku pārvest, Fjodors man atstāja nojumē Taurētāju. Citi vīri labprāt no niķīgā vērša atsacījās.

MO-6 savu raksturu nemainīja. Lauza aizjūgus, pārbaudīja manu pacietību ar gauso so|ošanu, taču nebija brauciena, kad neatskanētu viņa dobjā, aizgūtnēm izgrūstā taurēšana, kas atmodināja piesnigušo taigu un aizvirinoja līdzi griezīgām puteņu balsīm. Un, ja dziedaja vērsis, vai gan varēja klusēt braucējs? No tālīnām pļavām līdz ciematam ir divdesmit kilometru. Taurētajs nosoļo tris kilometrus stundā. Cik tur nevar dziesmu izdziedāt, uz siena vezuma zvilnot!

Maijā vēršiem sākās atvaļinājums. Viņi to pavadīja iemīļotās Kazanu pļavās, pulka ganīdamies līdz vēlam rudenim. No pļavain līdz pašam ciematam rītausma varēja saklausīt Taurētāja balsi.

Kāda jūnija naktī, kad pēc karstas un nogurdinošas darba dienas ciematā visi gulēja, vērša taure kā izmisigs sauciens nojunda pie ziemeļu vārtiem — Sibīrijas ciemati apjozti ar sklandu žogiem. Gani vakaros pārdzen lopus mājās, lai tie naktī bez uzraudzības neizbradātu sējumus. Mūsu kolhozā tikai vērši ganījās sava vaļā.

Taurētāja spalgā balss iztrūcināja mani no miega. Es dzīvoju tieši pie pašiem ziemeļu vārtiem un pirmais izskrēju ārā. Vakara blāzma vēl nebija izdzisusi virs taigas. Nakts mijkrēslī pie žoga tūdaļ pamanīju Taurētaja masīvo augumu. Vērsis stavēja, cieši piespiedies pie sklandām, un smagi elsa. Samiegojies nevarēju saprast, kas īsti dzīvniekam noticis. Kad, pārrāpies pāri žogam, pieskāros vērša mugurai, plauksta aplipa ar asinīm.

Saskrēja ļaudis. Kāds atnesa vējlukturi, un mēs ieraudzījām, ka Taurētājam uz muguras un sānos vīd dziļas, asinīm pieplūdušas rētas. Vietām āda nokarājās sloksnēm.

Lācis! Par to vairs nešaubījās neviens. Kas noticis ar pārējiem vēršiem?

Uz šo jautājumu nākošajā rītā atbildēja Fjodors, kas kopā ar trim vīriem tūliņ bija aizauļojis zirgos uz Kazanu pļavām.

— Saplēsis Lēnīgo un ievilcis purvā, — viņš paziņoja.

Vakarā lāci nošāva. Fjodors ilgi un pacietīgi ārstēja Taurētāju. Taču vērsis neatlaba pēc smagajiem ievainojumiem. Tā bija viņa pēdējā dziesma, ko jūnija naktī dzirdēju pie ciemata vārtiem.

BRINUMRUNCIS

Kas ir bijis Sibīrijas taigā, tas noteikti redzējis arī burunduku — mazu zvēriņu melnām svītrām pār muguru, it kā tam lācis būtu pārvilcis ar ķepu. Ziņkārīgs, reizēm pat nekaunīgs — burunduks sastopams it visur, kur ciedrās vīd čiekuri vai taigas malā briest labība. Rudeņos, piebāzis vaigus ar riekstiem, graudiem vai puķu sēklām, zvēriņš to visu stiepj uz alu — ziemai. Pa šķipsnai vien sanes vairāk nekā desmit kilogramu gardumu. Septembra beigās saritinās midzenī un līdz pat aprīlim, kad pirmie pavasara ūdeņi saslapina kažoku, tikai guļ un ēd. Lāči, labi zinādami sava kaimiņa paražas, rudeņos uzmeklē burunduku alas un aplaupa bagātniekus. Lācis krāj taukus. Tos var atņemt tikai mednieks.

Tagad kolhoza laukos burunduki saimniekoja kā savās mājās. It sevišķi tajos rudeņos, kad ciedras atpūtās pēc pērnā gada riekstu ražas. Bieži vien svītraini apciemoja arī kolhoznieku dārzus, aiznesdami līdzi pilnus vaigus ar zirņiem. Birzīs un taigā ik uz soļa varēja sastapt zvērēnus. Pamanījis cilvēku vai suni, grauzējs uzrāpjas kokā un tad, drošībā juzdamies, melnajām ačelēm ziņkāri pēta: es esmu burunduks, bet kas tu tāds esi? Burunduks nemaldīgi pareģo lietu. Ja pēcpusdienā dzird viņa kluso, maigo saucienu, tad jāpasteidzas ar siena zārdošanu. Rīt noteikti līs.

Ar burunduku medībām pavasaros parasti nodarbojas ciemata zēni. Par katrām desmit ādiņām kolhozs aprēķina darbadienu, bet izveicīgs mednieks vienā rītā noķer pat piecdesmit zvēriņus. Aprīlī, sniegam strauji kūstot, sākas burunduku riests. Taigā, kur daudz kritalu un vecu celmu, saulei lecot, izaicinoši sasaucas tēviņi: tu-ruk, tu-ruk! Kautiņos kožas un skrāpējas. Reizēm vienā murskulī saķeras pieci seši pretinieki: saskrāpē un sakož ausis līdz asinīm, izplūkā sidrabotās astes.

Mednieks dara tā — paslēpjas eglītēs kāda celma vai kritalas tuvumā un ar pašdarinātu svilpekli aicina: tu-ruk! Nemaz nav ilgi jāgaida, kad burunduks klāt. Sēž, pakaļkājās izslējies, un atbild: tu-ruk, tu-ruk! Mednieks uzmet zvēriņam kaklā garā maikstē iestiprinātu ašķa cilpu. Rāviens — un burunduks nomakšķerēts. Pēc brīža, sauciena pievilināts, atskrien nākošais. Reizēm nepaveicas: cilpa noslīd, un zvēriņš aizbēg. Bet ne jau uz ilgu laiku. Sāncensis jāpārmāca. Un burunduks jau atkal tup uz kritalas un lūkojas pēc pretinieka. Gadās, ka uzreiz atskrien vesels bars un tūdaļ sāk plēsties. Tad mednieks izlec no slēpņa. Burunduki spiegdami sarāpjas kokos. Parasti mednieki izvēlas vietu, kur tuvumā aug zemi kociņi, lai ar cilpu varētu aizsniegt zaros satupušos kaušļus.

Ja kāds mednieks, burunduku riestam beidzoties, varēja lepoties

ar svītraino ādu virteni, tad tas nebija neviens cits kā vectēvs Arhips. Nē, ar cilpu viņš nemedīja. Ar makšķerēšanu nodarbojas tikai puikas. Viņam taču bija runcis — rudais Vasjka, visa taigas ciemata lepnums un slavenība! Plašā apkaimē par Vasjku stāstīja leģendas. Bija mednieki, kas pavasaros brauca skatīties, kā strādā Vasjka. Bet Vasjka strādāja kā jau dresēts runcis — un ne jau cirkā, bet taigā. Tikai tagad sāksies īstais stāsts par brīnumrunci.

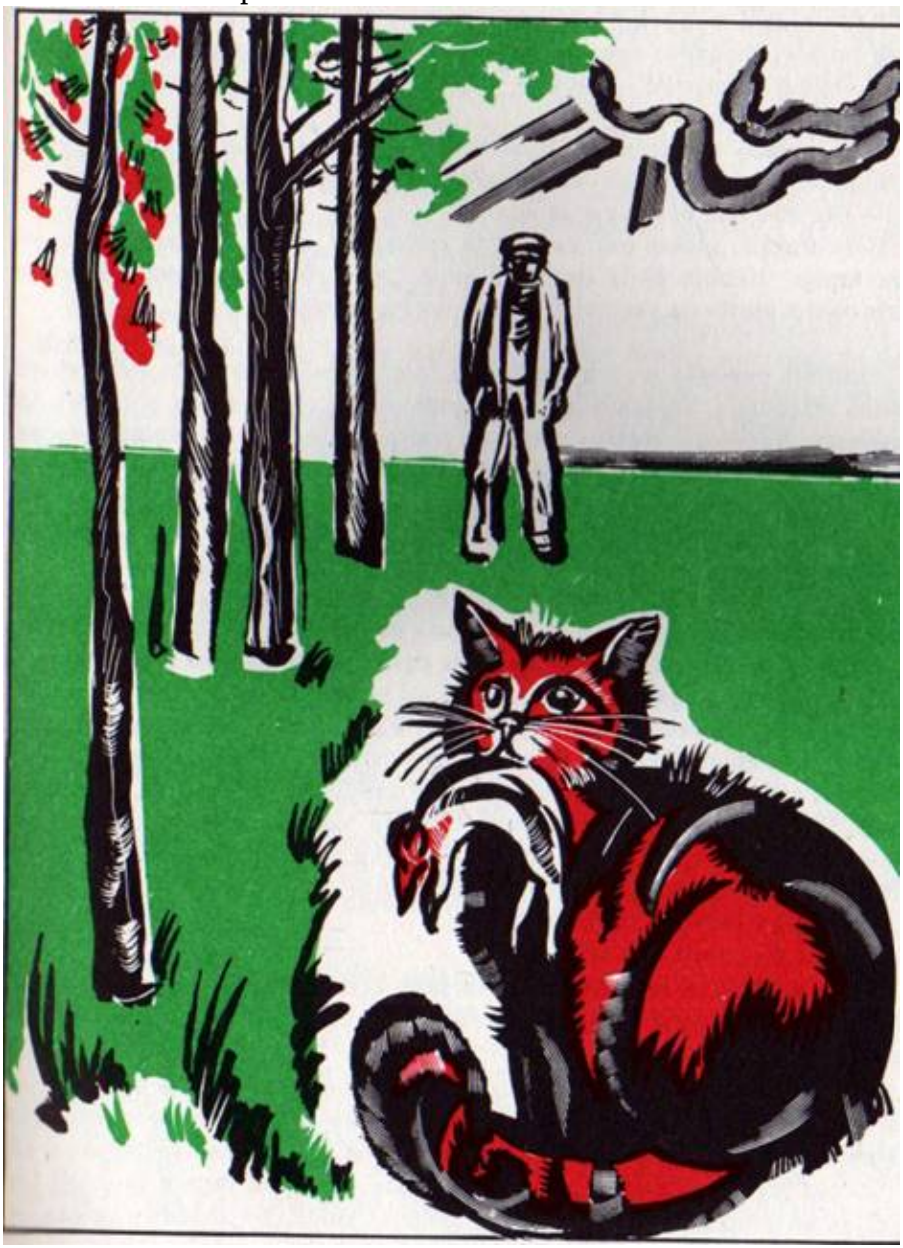

Arhips dzīvoja mednieku būdā — kilometrus divdesmit no ciemata.

Kādu rudeni, kad taigā bija bada gads — ne riekstu, ne ogu, ne sēņu —, >udā saradās tik daudz pe|u, ka vectēvs vairs nezināja, ko iesākt.

— Dzīvu sagrauzīs! — naktīs, peles no segas un spilvena trausdams, iausmināja mednieks.

Viņš atnāca uz ciematu un afzstiepa sev līdzi rudu runčeli ar baltu)urniņu un divām baltām kā krējumā iemērktām priekšķepam.

— Nu mēs tam pelēm parādīsim!

Bet runčelis, saukts par Vasjku, tā izbijās no pelēm, ka vectēvam azotē vien tupēja. Nebūtu būda uzradies sermulis — beigas abiem. Sermulis pāris naktīs atbrīvoja vectēvu un Vasjku no iebrucējām.

Runčelis paaugās un jau medīja ne tikai peles un susurus. Kādā dienā Arhips ieraudzīja Vasjkam mutē burunduku. Tā radās doma par kopējam medībām. Pavasarī vectēvs paņēma runci azotē un abi aizgāja taiga. Vasjka atgriezās pirmais, stiepdams līdzi noķerto svītraini. Pusdienas ieturējis, laipni sagaidīja savu saimnieku.

— Ak tu, kaķa bērns! Domā tikai par savu vēderu! Vai tad tā pieklājas īstam medniekam? — šķendējās vectēvs.

Vasjka tikai glaudās viņam pie kājām un pretī nebilda.

Arhips nēsāja runci sev līdzi vēl divas dienas. Bet šis, kā noķer vectēva atsaukto burunduku, tā tūliņ, turēdams medījumu zobos, jož uz būdu.

— Nu, pagaidi, gan es tevi izmācīšu, ja nesaproti pats!

Nākošreiz, kad atskrēja burunduks un Vasjka jau sarosījās azotē, gatavodamies lēcienam, Arhips uzdzina zvēriņu vītolā. Tad palaida runci — ej, ķer nu! Vasjka rūkdams rāpās kokā, bet burundukam klāt netika. Svītrainis tupēja šmauga zarā, kas runča svaru neturēja. Vectēvs noķēra burunduku ar cilpu. Vasjka palika tukšā un lūdzās saimnieku, lai taču atmet kādu kripatu. Arhips atdeva visu gāju, sev paturot tikai ādiņu.

— Tev gaļa, man āda. Saprati?

Vasjka piekrītoši ieņaudējās.

Otru burunduku uz celma vectēvs jāva ķert Vasjkam. To viņš izdarīja meistarīgi. Paris lēcienu — un medījums zobos. Bet kas tad tas? Netiek ne no vietas!

— Tā jau es domāju, ka piemānīsi! — Un vectēvs pievilka ar cilpu sev klāt abus — gan mednieku, gan medījumu. Vasjka nemaz nebija pamanījis, ka viņam uz paka|kājas uzmesta cilpa, bet auklas gals palicis vectēvam rokā.

— No tās reizes runcis patiešam saprata, ko es no viņa gribu. Vēl jau gadījās arī ķildas. Paris reižu nācās pielietot auklu, bet medībās veicas, — Vasjkas apbrīnotājiem vēlāk stāstīja vectēvs Arhips.

Kad vectēvs atgriezās uz dzīvi ciematā, Vasjka bija runcis pašos spēka gados. Un jau pirmajas medībās viņa slava aizskanēja pa visu

ciematu. Puikas bija noskatījušies, ka strādā brīnumruncis, šo to vēl piedomājuši, un topavasar mednieki par citu neko nerunāja kā tikai par Vasjku un viņa saimnieku, kurš k|ūstot stāvus bagāts, sabāzdams savā maisā visas apkārtnes burunduku ādas.

Puikas atsacījās no vecu vecā paņēmiena — makšķerēšanas. Katrs, savu pe|u junkuru azotē iebāzis, stiepa to līdzi medībās un rīdīja uz burundu- kiem. Ritos ciemata nepārtraukti skanēja:

— Kis, kis, kis! Kur tu, pagans, esi ielīdis?

Matēs rajās, piešujot vateņiem izrautas pogas. Medpunktā pietrūka par- sienatnā materiala. Skolotājā naca pie vectēva Arhipa sūdzēties — satracinājis bērnus. Šorīt uz pirmo stundu ieradušās tikai meitenes. Lai nesot savu runci uz upi — akmeni kaklā, un ciemata atkal būšot miers.

Vectēvs jutās vainīgs. Sasauca klubā tadu kā sapulci. Nosolījās vasaras brīvdienās puikām ieradīt dresēšanas mākslu. Bet vasarā puikām atkal citas darīšanas. Tā arī Vasjka palika vienīgais brīnumruncis visā apkaimē. Vēl tagad, ja iegriezīsieties mazaja taigas ciematā, jums zinās pastāstīt, ka tāds brīnumruncis reiz dzīvojis un medījis, visu cienīts un apbrīnots. Nomiris sirmā vecumā un apglabāts zem kuplas ievas vectēva Arhipa dārzā.

GĀJPUTNS

Pāri zieme|u taigai lidinājās pirmās rudens sniega pārslas. Tas uztvēra eg|u un ciedru plato zaru plaukstās un tikai purvos un skrajas vietās, kur auga kaili lapu koki, pārslas biezām kārtām klājās tieši uz sasalušas zemes. Skujkoku biežņās sniega vēl bija gaužām maz un vāveru pēdas starp melleņu un brūkleņu mētrām varēja pamanīt tikai pieredzējis mednieks, piemēram, tāds kā Silantijs.

Apmākusies diena nesolīja veiksmīgas medības. Vāveres nelabprāt atstāja siltos midzeņus, un, ja arī devās brokastot, tad vairak kapelēja pa ciedram, kuru galotnēs vēl bija papilnam čiekuru.

Silantijs medīja bez suņa. Pa|audamies uz paša aso dzirdi, viņš klusajā taigā prata saklausīt un atšķirt katru vismazāko troksnīti: tur ciedru ķērsta plucināja čiekuru, tur satrunējušu bērzu drupināja dzenis, bet tur koka rāpās vāvere — skrapstēja miza, zvēriņam ap stumbru lodājot. Silantijs vēroja sniega pikas, kuras, pārlecot no koka uz koku, nobirdinājusi vāvere un kuras notraucis vējš. Un viņa mednieka somā karājās pelēko vāverādu kamoliņi.

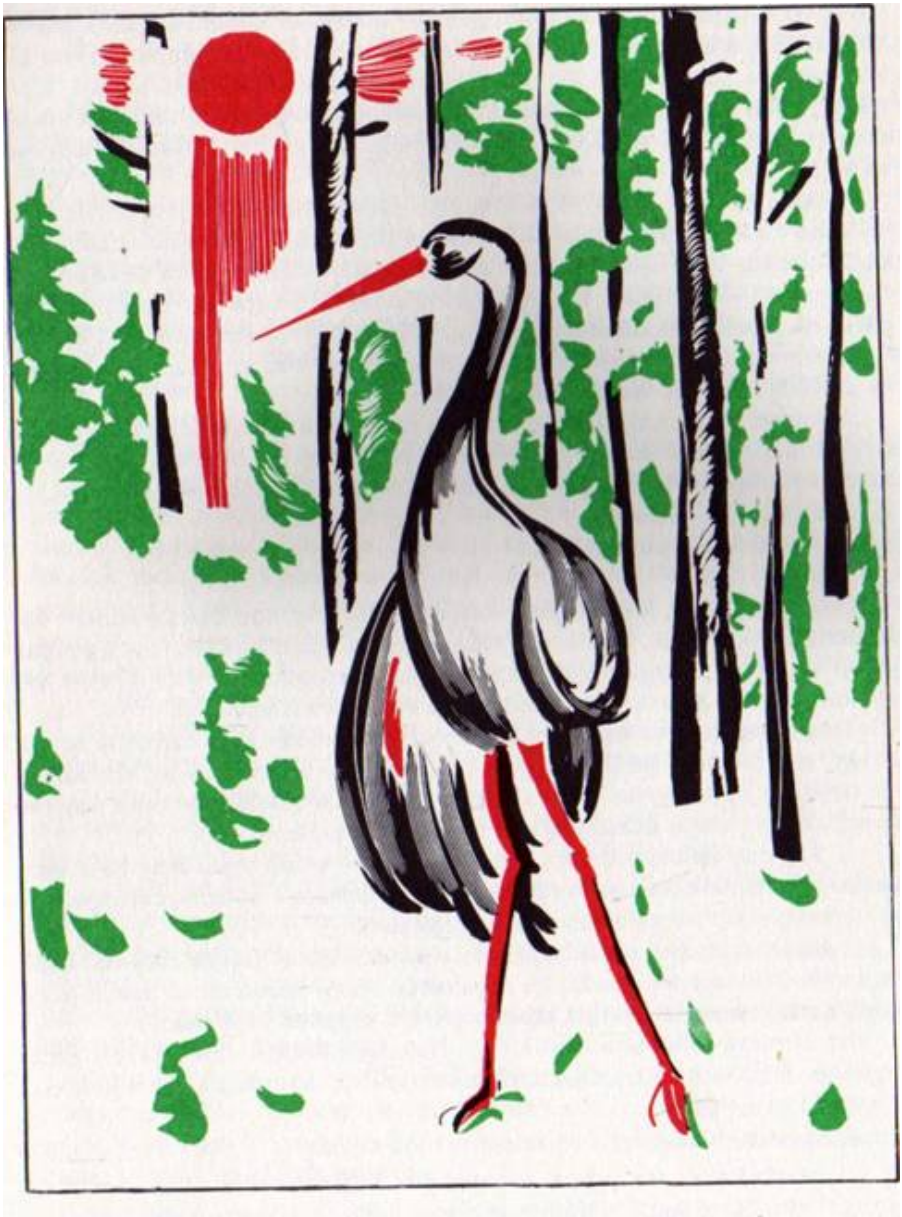

Vakarpusē, izgājis no ciedru pavēņa purvainā p|aviņa, Silantijs pamanīja sniegā dīvainu pēdu rakstu. Te bija gājis kads putns. Ne mednis, ne rubenis, ne meža irbe — to pēdas mednieks labi pazina —, bet garkājis, sperdams platus soļus irdenajā sniegā. Tadi putni taiga nedzīvo.

«Tas varētu būt gārnis vai dzērve,» nodomāja Silantijs. «Bet šie gājputni jau pametuši purvus un ezerus un aizlaidušies uz dienvidiem.»

Pēdas bija svaigas: iedobēs vidēja nenogulsnējušās pārslu pūkas. Mednieks devās pa putna pēdām un drīz vien ievēroja, ka tās ved

taisni uz dienvidiem — ka pēc kompasa adatas. Biežņā, kur kritalas un pameža augošo eglīšu zari radija nepārvaramus šķēršļus, pēdas līkumoja, taču arvien saglabādamas izvēlēto virzienu. Te Silantijs pie nogāzta bērza stumbra. kam putns bija rausies pāri, pamanīja asinis. Tagad mednieks zināja šo bēdīgo stāstu: ievainots gājputns, nespēdams pacelties spārnos, ceļo uz siltajām dienvidu zemēm kājām. Iet viens pats cauri ziemīgajai taigai, nebaidīdamies, ka ik brīdi var kļūt par laupījumu sabulim, lapsai, lūsim vai tinim.

Pēc pusstundas gājiena Silantijs ieraudzija dzērvi. Pamanījis cilvēku, putns ieskrējās un mēģināja pacelties gaisā, taču labais spārns nevarigi vilkās pa zemi, un dzērve glabdamas palīda zem kuplas egles.

Silantijs pārnesa ceļinieci savā mednieka būdā, kas atradās liela ezera krastā. Viņš izņēma no sašautā spārna skrotis, izmazgāja ievainojumu un apzieda ar lāča taukiem. Kad mēģināja pabarot putnu, tas spītīgi atsacījās ņemt ēdienu. Naktī snauduļoja stūrī pie krāsniņas, bet dienā, tiklīdz mednieks aizgāja vāveres šaut, plosījās pa šauro un tumšo būdu, meklēdams aizsākto ceļu uz dienvidiem.

Jau trešo diennakti sniga. Ceturtās dienas rīta debesis noskaidrojās un iestājās atkusnis. Silantijs pusdienlaikā pārnāca no medībām un atvēra būdas durvis. Saule, pakapusies virs ezera, ieplūdinaja iekšā spilgtu gaismu. Mednieks apsēdās ezermalā uz apgāztas laivas, aizsmēķēja un gaidīja …

Dzērve uzmanīgi pārkāpa pār slieksni, brīdi pastāvēja, apreibusi no gaismas un valgā vēja, tad gurdiem, nedrošiem soļiem, garās kājas augstu cilādama, sāka brist dienvidu virzienā — pretī saulei.

SAPŅU PUTNIŅŠ

So putnu es pazinu jau sen. Vēl aprīlī, nezinādams, ka tas ir melnais meža strazds, dzirdēju skanam viņa klarneti Liepājas priekšpilsētas dārzos gan agri no rīta, kad tikko svīda gaismiņa, gan vēlu vakarā, kad saule aizgrima aiz apvāršņa.

Jau ziema zīlīšu barotava palaikam bija redzēts liels, melns putns. Tas iztrenkaja sīkmaņus, pieēda pilnu guzu ar maizes drupatām un putraimiem, nesmadēdams ari speķa kumosu. Palēkajis ar savām spēcīgajām kājām kā atsperēm pa šauro «ēdnīcu», griezīgi iečirkstējās un ielaidas kailaja ķirsī pie loga, kur ilgi tupēja sabozies, it ka pašapcerē iegrimis. Droši vien snauduļoja pēc sātīgās maltītes, kādu ziemīgajos dārzos pašam neizdevās sameklēt.

Lielais, melnais putns — tā mēs viņu saucām, kad redzējām pārlidojam no koka uz koku. Dzirdējām arī viņa balsi — asos, griezīgos čirkstienus, kurus nekādi nevarēja saukt par melodiskiem. Atkušņa laikā lielais, melnais putns — iespējams, ka viņi bija vairāki, — lēkaja pa rudenī uzrakta dārza atvilgušajiem kukuržņiem un, kaut ko lietišķi knabādams, brīžiem nolīda zem cieši sazarojušiem ērkšķogu krūmiem. No turienes viņa drūma balss, likās, skanēja mazdrusciņ jautrāk.

Pavasarī visus viņa liriskos tre||us un vīterošanu piedēvējam parasto strazdu-pārim, kuru būris atradās vecajā bumbierē. Un tikai kaimiņu puika, kurš kadu vakaru bija iegriezies mūsu dārzā, ieklausīdamies melodiskajā strazda dziesma, noteica:

— Dzied sapņu putniņš.

— Kadē| sapņu?

Rīta agrumā, kad es pamodies dzirdu šo putniņu dziedam, man vēl šausmigi nak miegs. Un ta es, viņa dziesmā klausīdamies, iemiegu par jaunu un redzu visskaistākos sapņus. Pat krāsainus. Jā, ja, — viņš vēl apštiprinaja, lai gan neviens nemēģināja viņa vārdus apšaubīt.

Ari es, pie atvērta loga gu|ot, reizēm pusnomodā biju dzirdējis šo tik tiešām meistarīgo priekšnesumu un tad pie sevis vēl nodomāju: «Brīnums, cik tie strazdi rīta agrumā skaisti dzied! Vēlāk viņu dziesmai vairs nav tās burvības.» Sīs savas domas pateicu ari kaimiņu puikam.

— Tas nav strazds, tas ir sapņu putniņš, — puika mani mēģināja pārliecināt. Tomēr mēs aiz savas neziņas visus dziedoņa nopelnus stūrgalvīgi gribējām piešķirt vecas bumbieres iemītniekiem.

Tovakar strīds par sapņu putniņu palika neizšķirts. Lai kā mēs visi kopā centāmies noskaidrot dziedātāja atrašanās vietu, ieraudzīt to izpildījuma bridi mums neizdevās: tiklīdz saule norietēja, dziesma pārtrūka.

Bet kaimiņu puika bija neatlaidīgs. Nākošaja vakarā viņš atskrēja gluži aizelsies. Domājām, ka notikusi kāda nelaime, jo par strīdu jau bijām aizmirsuši.

— Skatieties taču: tur viņš dzied! — viņš sauca.

Uz mūsu televizora jumta antenas tik tiešam tupēja lielais, melnais putns. Viņa dziesma, te noslapdama garambraucošo automašīnu rūkoņa.

te skaidri sadzirdama svinīgi un dzidri ka himna norietošajai saulei, aizviļņoja pari priekšpilsētas plaukstošajiem dārziem un nameļu jumtiem.

Putni nedzied tikai dziedāšanas pēc. Ar dziesmu tie nosprauž robežu ap savām ligzdošanas vietām.

Pec paris dienam grasījos aizdedzināt čapu un žagaru kaudzi, lai atbrīvotu vietu puķu dobei. Jau uzliesmoja sērkociņš, sprakstēdama aizdegas ķieņaino skalu bunte. Te negaidot no žagaru kaudzes izspurdza lielais, melnais putns, tagad jau saukts par sapņu putniņu. Roka ar degošajiem skaliem apstajas pusce|ā. Nemaz nevajadzēja but pārlieku uzmanīgam dabas novērotājam, lai saprastu, ka tepat jaatrod viņa ligzda. To atklāt gan neizdevās tik viegli. Aplūkoju kaudzi no visām pusēm, līdz pašā tās virsotnē, kur rēgojās ērkšķogu krūma nokaltušo zaru murskulis, ieraudzīju no pērnās kūlas savītu ligzdu ar piecām gaiši za|ām olām, izraibinātām ar tumšiem plankumiņiem. Atkāpos šā negaidīti atklata brīnuma priekšā. Pēc briža putns atgriežas ligzda.

Pa to laiku, kamēr sapņu putniņš perēja, noskaidroju, ka tas tik tiešām ir melnais meža strazds. Augu pavasari ar lepnumu klausījos šīs strazdu pasugas dziedātājos, kam muzikalitātes ziņa netika līdzi pat Abavas un Bartas lakstīgalas. Protams, lakstīgalas virtuozi izpildīja solo partijas ievājos, bet, kad sapņu putniņš uzlaidas uz antenas un uzsāka savu priekšnesumu, tad mēs, visi mūsmājas iedzīvotāji, cits cita aicināti, izgājām pagalmā un, elpu aizturējuši, klausījāmies.

— Mūsējais dzied.

— Bet varbūt mūsējā?

Dārza strādājot, mēs iztālēm itin bieži lūkojamies uz ligzdu, kur, sildīdams olas, spārnus iepletis un spalvas sabozis, tupēja perētājs putns, taču ta arī mums nebija izdevies noskaidrot, kurš veic šo atbildīgo pienākumu — vai mātīte viena pati vai ari viņai palidz tēviņš. Abi melnie putni bija |oti lidzigi un vienlīdz droši, ja ligzdas tuvuma parādījās cilvēki.

Uzrokot un līdzinot dobes, zemes virspusē palika daudz slieku, kuras tūdaļ darba gaita pievāca ligzdotāji.

Bet tad kadu ritu ieraudzījām, ka ligzdā jau ķepurojas strazdulēni: nevarīgi un kusli, dzelteniem knābīšiem. Abi vecāki ar slieku pilnām mutēm nepacietīgi gadīja ābelē, kad beigšu strādāt ligzdas tuvumā, lai

pasniegtu brokastis saviem lolojumiem.

Putnēnu ēdelība un vecāku pašaizliedzīgā gadiba par tiem visu garo maija dienu pārvērta viena vienīga ēdienreizē. Brīnumainā kārtā lielie putni savas neatliekamas dziesmas bija iemanījušies izsvilpot pat ar tārpu kumšķi mute. Tā teikt, ar knābja kaktiņu.

Vējš iegriezās ziemeli, un paša ķiršu ziedēšanas laika vienurit sagriežas sniegputenis. Ķepīgas pārslās aplipinaja koku zarus, kusa uz jau iesilušas zemes. Tikko piecēlušies, steidzamies apskatīt savus strazdus. Lielais putns — droši vien mātīte — sargāja perējumu: spārni kā nojume pārsedza ligzdu.

— Varbūt pārklāt viņiem ko pāri? — kāds ieminējās.

— Labāk netraucēt, — atbildēju.

— Varbūt sarakt sliekas un pabarot?

Norādīju uz ģimenes galvu, kurš jau tupēja uz šķuniša jumta ar pilnu knābi barības.

— Paši parūpēsies. Putniem nepatīk, ja jaucas viņu darīšanās. Sevišķi vēl šādās reizēs.

Tomēr ligzdas tuvumā nokaisījām putraimus un maizes drupatas. Mums par prieku, šo barotavu kopa ar zvirbuļiem, baložiem un parastajiem strazdiem apmeklēja arī sapņu putniņi, līdz slapjdraņķis pēc nedēļas pārstāja un ligzdotaji atsāka skaistās rīta un vakara dziesmas.

Cālēni, tik sātīgi baroti, auga acim redzot. Iepletās ligzdā ta, ka mājoklis kļuva par šauru. Viens, kā jau tas bieži gadās, gluži kā dzeguzes bērns guva virsroku pār pārējiem četriem: pirmais sagaidīja barotajus — vecākus un aprija kārtējos tārpu un kāpuru pienesumus.

Kadurīt pamodāmies no trača: spalgi brēca un čirkstināja abi lielie putni. Izrādījās, ka dārzā bija ielavījies kaķis. Kad metos to aiztriekt, milzīgais angoras runcis uzticīgi nāca man pretī, laipni uzrunādams mani sava kaķu valodā.

— Dārzā tu nedrīksti blandīties, vai dzirdi? Putniņiem bail no tevis. — Arī es centos but laipns. — Skic, Resnais!

Runcis pārmetoši manī paskatījās ar savām krizdoļu acīm un pārvēlas pāri žogam.

Vēlāk rūgti nožēloju izradīto laipnību. Kamēr mēs, mājas ļaudis, pa dienu atradāmies darba. Resnais bija atgriezies, uzbrucis ligzdai un mazos putnēnus notiesājis. Tomēr vakara izrādījās, ka cīņa vēl turpinās pa cieši saaugušo ērkšķogu krūmu pazarēm. Kaķim, kurš glūnēja žogmalē, lielie putni dancoja gar pašu degungalu, cenzdamies novērst viņa uzmanību. Kad kaķis bez žēlastības bija aiztriekts, ieklausījāmies un izdzirdējām kaut kur tuvumā vārgus čiepstienus. Nometāmies garšļaukus un ieraudzījām, ka viens mazulis ierāvies pašā dārza stūrī, kur krūmu vijumi bija visciešākie. Pelēks dzeltenknābītis bez astes spalvām.

Līdz vēlam vakaram uzturējāmies dārzā, sargājot putnēnu. Vecāki savu cālīti aizveda uz kaimiņu avenājiem, un tā mēs viņu vairs neredzējām.

Pienaca vasara. Aizvien retāk dziedāja sapņu putniņi, kaut gan tos

redzējām itin bieži — gan zem ērkšķogu krūmiem, gan aug|u koku zaros, gan iemīļotajā estrādē — uz antenas. Tad kādu pēcpusdienu, atgriezies no darba, viens no mājiniekiem priecīgi pavēstīja:

— Sapņu putniņi atkal vij ligzdu! Zini, kur? Nokaltušajā ābeles stumbenī! Pašā gala.

Skaistāku un drošāku ligzdas vietu nesameklēt. Vecais stumbrs, vīnstīgām apvīts, kā za|a kolonna stavēja darza vidū pie ūdens kubla, no kura rītos mēs smēlām ūdeni, lai nomazgātos, bet vakaros — lai aplietu dobes. Šoreiz viss perēšanas laiks pagāja slepus no mūsu ziņkārīgajām acīm, jo ligzda atradās metrus piecus augstu vīnstīgu ciešajā pinuma. Lielie putni droši laidelējās pa dārzu, taču ligzda centās iespurgt klusi un nemanāmi. Bet, kad izšķīlās putnēni, ko tūdaļ varēja nojaust pēc rosīšanās vīnstīgās, vecāki, musu klātbūtni neievērodami, nesa tārpu kumšķus viena laidā. Nebija viegli piebarot negausīgo saimi un iztīrīt no netīrumiem mājokli. Mazuļu skaitu uzzinājām, kad pienāca atbildīgais brīdis — izvest jauno paaudzi plašajā darza pasaulē. Šoreiz mums izdevās kļūt par lieciniekiem šim lielajam notikumam.

Vispirms uz ligzdas malas uzrāpās atkal lielākais un nepacietīgākais 110 četriem dzeltenknābjiem. Jau vairākas dienas viņš bija mīdījies pa triju kuslāko putnēnu galvām, aplūkojot tik vilinošo pasauli 110 stumbeņa augstumiem. Tobrīd, kad viņš kā izpletņu lēcējs bija nolēmis mesties lejup, tam līdzās notupās abi lielie putni. Viņu starpa notika satraukta saruna, kurā bez parastajiem čirkstieniem un cālēna pīkstieniem varēja dzirdēt arī aicinošus klukstus un spalgus uzbrēcienus. Pirmais lidojums bija aizkustinošs un apbrīnas cienīgs. Vecāki — katrs savā pusē — atbalstīja ar spārniem mazuli, līdz visi trīs kopējiem spēkiem pārlaidās uz lielo ķirsi — metrus astoņus no ligzdas. Tur vecāki jauno lidoni nosēdināja uz droša zara, bet paši tūdaļ nozuda. Atgriezās ar bagatīgam tārpu devām, ko tūdaļ sabaza putnēnam rīklē. Pēc tada ceļojuma mazajam vajadzēja stiprināties. Kad vecāki atlidoja ar nākošo tārpu pienesumu, uz ligzdas malas jau bija uzrausies cits strazdulēns — sīkāks un vārgāks par iepriekšējo. Tas ķepurojās, pīdamies vīnstīgās, un žēli čiepstēja. Barotaji apjuka: ķirsī sēdošais skaļi pieprasīja vēl un vēl garšīgos tārpus, taču arī pārējiem vajadzēja sagādāt savu tiesu.

Pēc ilga laika dārzā nupat ieraudzījām arī pirmā perējuma strazdu- lēnu, kurš toreiz bija paglābies no runča nagiem. Augumā tas jau līdzinājās vecajiem putniem, tikai spalvas bija pelēkas un knābis — dzeltens. Izrādījās, ka arī viņš piedalās jaunāko brālīšu un māsiņu barošana, nesdams barību pilnām mutēm. Atlaidies ar tārpu kumšķi, viņš to gribēja iebāzt ķirsī sēdošajam knābī, taču viens no vecajiem putniem, kurš atradās turpat tuvumā, ieknābā pelēcim: sak, laidies pie pārējiem. Un lielais bērns tūdaļ paklausīja un atdeva barību ligzdā palikušajiem cālēniem.

Uz ligzdas malas tupošais mazulis, nesagaidījis vecāku atbalstu, noplanēja zemē. It kā šo brīdi jau butu gaidījis, caur kaimiņu žogu ielīda Resnais un pa ērkšķogu krūmu pazarēm zagās cālēnam klat. Vecāki tūdaļ pamanīja kaķi, un nu tikai sākās uztraukums! Šoreiz gan

Resnais pārrēķinājās. Ieraudzījis mūs, tas apcirtās un nozuda.

— Bet viņš tepat aiz žoga glūnēs un, kad mēs aiziesim, tik un ta mazuļus apēdīs! — bažījās mājinieki.

Līdz tumsai divi otrā perējuma cālēni jau tupēja zaros, bet divi vēl klīda pa ērkšķogu krūmu pazarēm. Resno aizbaidīju ari no kaimiņu dārza, un, naktij iestājoties, dārzā uztraukums pierima. Vecāki ganīja pa zemi abus kājāmgājējus, bet lidoņi snauduļoja kokos. Ko mēs vairāk varējām līdzēt sapņu putniņiem?

Naktī pamodies, dzirdēju, kā ķiršu zarā tupošais strazdulēns turpat aiz atvērtā loga čiepst.Tūdaļ atsaucas ari māte, klukstedama ka perētājvista.

Pienāca rudens. Noziedēja pēdējās asteres, saplauka martiņrozes, un ap nokaltušas ābeles stumbru iedegas sarkanos toņos mežavīns. Agrie gājputni jau ceļoja uz dienvidiem. Mūsu priekšpilsētā, kur robežojas četru kaimiņu dārzi, aizvien vēl rosījās sapņu putniņi. Reizēm vēl kads, rīta agruma tupēdams uz antenas, iedziedājās. Tā, protams, vairs nebija pavasara dziesma, kas kaimiņu puikas sapņus iekrāsoja varavīksnes krāsās un mūs visus modināja un midzinaja ar melodijas dzidro skanējumu. Taču sapņu putniņu dziedašana liecinaja, ka viņi ir pierakstījušies uz pastavīgu dzīvi šaja vietā. Un mēs esam lepni, ka viņi mums uzticas.

MĪĻĀ MĀSIŅA

Liepajas ezera dienvidu gala — pašā Otaņķu stūrī — ir ūdens putnu rezervāts. No vienas puses to iežogo Bartas straume, kas, sadalījusies sīkos grāvīšos, ieplūst ezera, lai cauri tam pa upes gultni turpinātu ceļu uz juru, no otras puses — polderu kanāli, bet pa vidu — zaļa doņu un meldru valstība, ar dzeltenam un baltam ūdensrozēm pieziedējuši ūdens klajumi, stiegraini muklāji un granšaina grunts, no kuras reiz laivinieki cēluši akmeņus pilsētas blīvei. Turpat atrodas Ciānas sala, kur necik sen bija stāvējis Krušu krogs, bet tagad — ezera zvejnieku brigādes mītne. Bez tam šaja rezervātā ir vairakas peldošas saliņas un vēl viens pavisam sīks sauszemes ielāpiņš, ieslēpies doņu un meldru mežos. Uz ta aug daži spuraini vītoli un uztupusies veca, sakumpusi būda. Tajā dzivo rezervāta sargs.

Vientuļnieks. Viņš raugās, lai ūdens putnu miera valstībā neieklīstu makšķernieki, bet augustā, kad ezerā sākas trokšņainas pīļu medības, — lai rezervāta robežas nepārkāptu mednieki. Meža pīles saprot, ka rezervātā viņas ir neaizskaramas, un, tiklīdz ezerā sāk dārdēt šāvieni, lido šurp. Seit ir arī ūdens putnu ligzdošanas vieta: kaijas, ķīres un dukuri te izved bērnus, te plunčājas pīlēni, un ik pavasari te vij ligzdas vairākas gulbju ģimenes.

Pērn trīs paugurknābju gulbju ģimenes izperēja cālēnus. Kamēr gulbēni vēl bija maziņi un muļķīši, tos audzinaja pašu vecāki, rādīdami priekšzīmi, ka jāmeklē barība un kā japaglābjas no lielām briesmām un sīkām nepatikšanām. Uz rudens pusi, kad pelēkie cāļi paaugās, visas trīs draudzīgās ģimenes apvienojās viena pulkā un gulbju skoia audzinatāju pienākumus jau veica kopīgiem spēkiem visi lielie putni.

Oktobrī salnas noplacināja leknos ūdens augus, nokalta doņi un dzelteni krāsojās meldru lauki. Tagad gulbji aizvien biežāk izvicināja spārnus, gatavodamies garajam un grūtajam gāju ceļam.

Ap to laiku divi no jaunajiem gulbjiem bija tā sadraudzējušies, ka vienmēr turējās kopā, pat aizpeldēja no bara sānis, lai kopigi meklētu barību. Pavisam tuvu jau bija pienācis aizlidošanas brīdis, jo aizvēja vietās uzsa- lusī plānā ledus kārta dienā vairs neatkusa. Ezera tagad uzturējās arī citi gulbji — parlidotāji no ziemeļu zemēm. Pļavas sakliedzās meža zosis. Tapat pīles — ziemeļnieces — barojās juras vētru sakultajā ezerā, līdz vējš iegriezās ziemeli un gājputnu bari devas ceļā.

Tad notika nelaime. Kāds traks šāvējs, medīdams pīles, bet varbūt arī iekarodams gulbja cepeti, bija sašāvis jauno tēviņu. Putns vairs nespēja pacelties spārnos.

Iestājās sals. Gulbji sagriezās virs ezera baltā mākonī un aizlaidās

uz dienvidiem, tikai jaunā gulbenīte palika pie sava drauga. Brīvā ūdens lāma rezervāta dziļākajā vieta, kur peldēja gulbji, ik nakti sašaurinājās, līdz kādu rītu abi putni bija palikuši uz ledus. Pietrūka barības. Gulbenīte gan reizēm aizlaidās uz upesvietu, kur vēl viļņoja no ledus brīvs ūdens. Vai viņa atnesa barību arī savam draugam, grūti teikt, jo tobrīd putnus neviens nenovēroja. Tikai pēc nedēļas, kad ledus turēja cilvēka svaru, rezervāta sargs devas pari ezera stūrim uz veikalu pēc produktiem. Kāda doņu pudurī viņš atrada saplēstu gulbi, bet tam līdzās pagalam novārgušu gulbenīti. Kas bija saplosījis ievainoto gulbi — lapsa vai jenotsuns — un kāda drāma bija risinājusies uz ledus rezervāta nostūrī, to neviens nevarēja pateikt.

Sargs — viņu sauca Miķelis — atnesa gulbenīti uz būdu un ielika gultā. Tur viņa sakņupa, pat galvu vairs nejaudāja noturēt, izstiepa kaklu uz austenes, aizvēra acis.

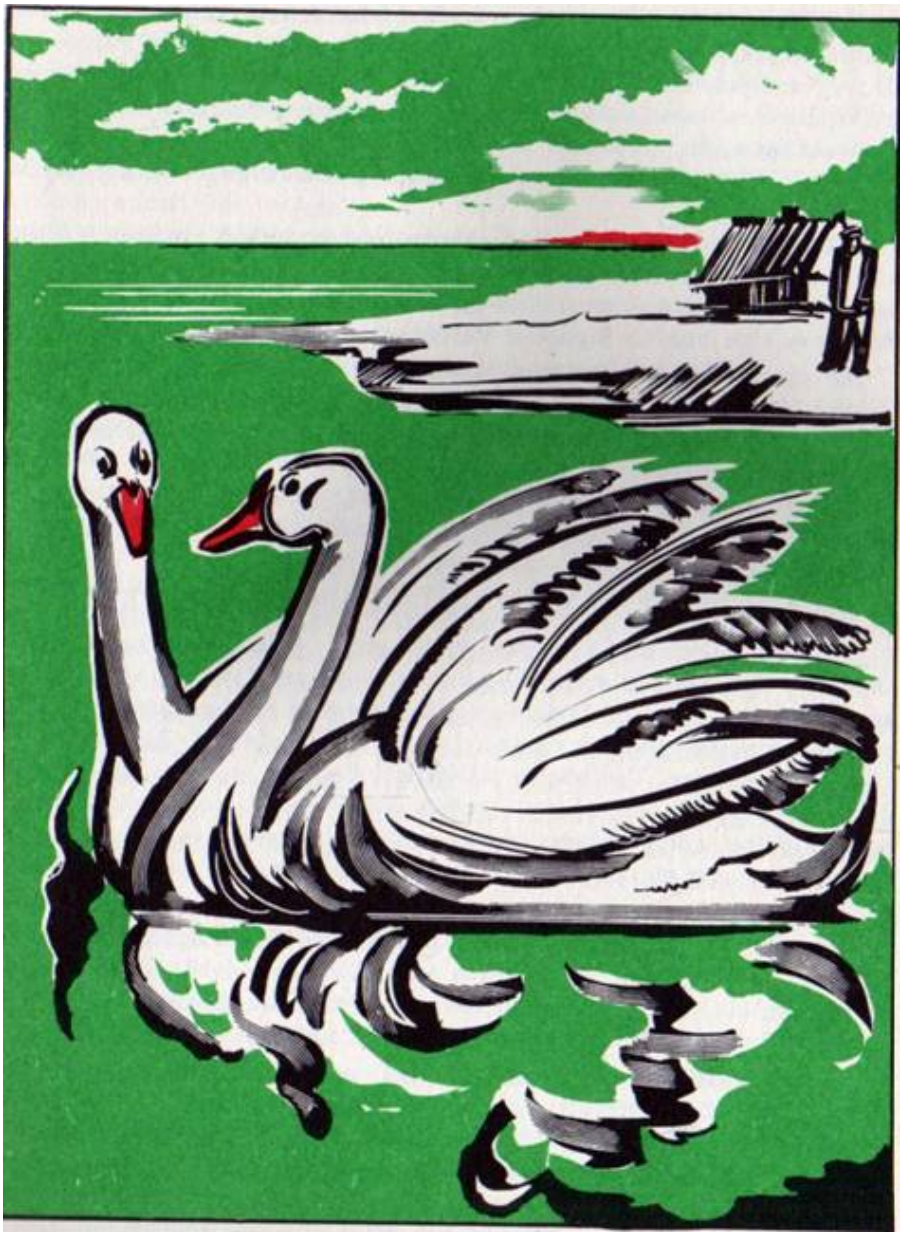

— Ko es ar tevi, nelaimīgo, iesākšu?

Miķēlis padeva ūdeni mutesb|odā, iebāza tajā knābi. Gulbenīte nosprauslojās, sāka pērt ar spārniem.

— Nu, atpūties, atpūties! Neaiztikšu. Kad pati sagribēsi, tad padzersies.

Viņš iedrupināja ūdenī baltmaizi: sak, varbūt kādu kumosu nobaudīs.

Pavisam bez spēka palikusi.

Kad Miķēlis otrreiz devās pēc pārtikas, gulbenīte palika gultā

guļam. Kā beigta.

«Diez vai izdzīvos,» iedams pa glumo ledu uz veikalu, prātoja Miķēlis. «Sie putni jau tādi esot. Kā draudziņš beigts, tā arī otrs vairs nav dzīvotājs. Ir jau dzirdēts — paceļoties spārnos un kā akmens krītot pret zemi. Bet šī pavisam jauniņa. Sīgadējā. Varbūt attapsies?»

No ciema Miķēlis atgriezās jau krēslā. Sals pieņēmās spēkā. Ezers strinkšķēja un dūca kā ērģeles. Ciema ļaudis viņam sadeva visvisādus padomus: sak, vajagot ar viltu kādu ūdens malku un barības kumosu iemānīt. Feldšeris solījās atnākt rīt apraudzīt.

Gulbis bija novēlies zemē uz plāna un bļodu apgāzis. Pirmajā brīdī večukam likās, ka ir jau pagalam. Taču, kad pacēla ļengano putna ķermeni rokās, juta, ka dzīvība vēl nav to atstājusi. Vēl dvašo.

Iekurinājis krāsni un ieturējis vakariņas, Miķēlis ķērās pie darba.

— Nu tā. Vispirms kāds ūdens malks mums jādabū uz leju, — večuks sacīja, jo bija pieradis sarunāties pats ar sevi gan tad, kad vēl venterus ezerā lika, gan viens pa būdu dzīvojot. Vasarā te iegriezās arī viens otrs ciemiņš: makšķernieki un mednieki, vecie zvejas biedri. Atveda arī ko stiprāku cienastam. Tad varēja iztriekties. Bet kas te ziemā rādīsies? Ja nu kāds bļitkotājs. Kopš vecais runcis Mikus aizgāja uz viņsauli peļot, neviena dzīva radība, izņemot dažas pelītes, kas rudenī sanāca iekšā, nebija te mitusi. Un nu viņam bija gulbis, ar ko parunāt! Kaut tikai izdzīvotu!

Miķēlis rīkojās enerģiski: ar vienu roku atpleta knābi, ar otru no karotes lēja rīklē ūdeni. Gulbenīte sāka rīstīties, taču večuks tikai brucināja ūdentiņu pa garo kaklu uz leju. Tādā pašā vīzē viņš iedabūja putnam iekšā arī mazdrusciņ samirkuša baltmaizes mīkstuma. Gulbenīte pēra veco vīru ar spārniem, izmisīgi pretojās viņa vardarbībai, tomēr Miķēlis neatlaidās.

— Nekas, nekas. Ja pati negribi dzīvot, tad, saproti, muļķe, tas ir mans sarga pienākums tevi glābt — tu taču esi gluži kā bērns. Kas par to, ka jau liela un stipra, bet saprašanas tev nav. Tā, mīļā Māsiņ! Rīt dabūsim ko garšīgāku. Es jau zinu, ko jūs te pa vasarām žļeberējat ezerā. Ne mazums esmu jūsos noskatījies!

Nakts pagāja mierīgi. Gulbenīte tupēja kaktā, kur Miķēlis viņai bija uzrīkojis no veciem tīkliem un lupatām tādu kā ligzdu, grūši elpoja, reizēm iešņācās, kā ienaidnieku aizbaidīdama.

Večuks gan no vakara ilgi nevarēja aizmigt. Izdomājās visādi: sak, varbūt vajadzēja aiznest uz pilsētu un atdot gudrākiem kopējiem. Ir taču dakteri, kas no putnu slimībām kaut ko saprot. Bet ciema feldšeris Krišus arī daudz ko māk — ir pie cilvēkiem, ir pie lopiņiem. Gan palīdzēs.

Nakts vidū Miķēlis uzrāva sērkokus, aizdedzināja sveci un piecēlās sirdzēju apraudzīt. Vēl dvašoja.

Otrā dienā ap pusdienas laiku atnāca Krišus kā pie īsta slimnieka:

vecā soma lai plecā. Izklaušināja pēc visiem likumiem.

— Plaušu karsonis. Sasaldējusies, — viņš lietišķi paziņoja. — Būs jādod zāles.

Un atstāja dažādas ripiņas, salikdams tās uz galda kaudzītēs.

— Mēģini iemānīt. Ja izdosies, var cerēt, ka paliks labāk.

Par abiem pirmo porciju iedabūja mī|ajai Māsiņai guzā, lai kā gulbenīte šņāca un pat knāba saviem dakterētājiem.

— Skat, nu jau tur galvu gaisā, — nopriecājās Miķēlis.

Vadīdams Krišu, viņš aizgāja līdz pirmajam dīķim — ta večuks bija iesaucis tuvējo klajumu starp doņu puduriem. Izcirta āliņģi, ilgi dukurēja ar ķeseli dūņās. Pārnesa ūdens spainī dažādas saknītes, sešas karūšeles.

— Nu gan būšu tev iztapis! Varbūt pati sāksi likt uz zoba?

Velti. Mīļā Māsiņa neskatījās ne virsū citkārt brīvībā iecienītajai barībai. Miķēlim atkal nācās pielietot rupju varu.

Tā večuks nomocījās ar gulbenīti apaļu nedēļu. Bāza putnam rīklē visu, kas bija vajadzīgs dzīvības uzturēšanai, arī Kriša a-tstātās ripiņas. Naktīs cēlās apraudzīt. Katru dienu gāja kādu zivteli samangot, kādu vitamīnu, kā Miķēlis dēvēja no ezera grunts izceltās saknes un lapiņas. Mutesbļodā bija izveidots tāds kā akvārijs — tur plunčājās karūsiņas, peldēja bambāles, zaļoja un brūnēja dažādi ūdensaugi. Viss par prieku un kārdinājumu mīļajai Māsiņai. Bet nepateicīgā tikai šņāca un velēja ar spārniem, knābājās, ar asajiem zobiņiem nobrāzdama Miķēļa stīvos, reimatisma savilktos zvejnieka pirkstus.

— Nekas, nekas, — mierināja sevi un gulbenīti večuks. — Ka tikai iet uz leju. Gan es tevi atkal iemācīšu ēst, laika man pietiek. Pacietības arī.

Mīļā Māsiņa nikni blenza uz savu mocītāju — vienaldzība un bezcerība bija izzudusi tās skatienā. Tagad viņa ienīda uzmācīgo cilvēku, kas nespēja saprast, ka viņa negrib neko citu kā tikai vientulību un mieru.

Kādu dienu, no āra ienācis, Miķēlis ieraudzīja gulbenīti tupam uz galda pie aizsalušā loga. Visa viņa saimniecība bija izšķārdīta. Zaļā māla krūze, ko nelaiķe sieva reiz gadatirgū bija pirkusi, sadauzīta lausku lauskās.

Ak tu, trakā! Kur gribēji aizskriet? Vai zini, kāds sals laukā? Austre- nis zēvelē, ķer līdz kaulam. Tev jau nu gan ir dūnu kažoks, taču kājas plikas, bez pleznām var palikt.

Gulbenīte pamazam atveseļojās un atguva spēkus. K|uva nemierīga, ta ka Miķēlim vajadzēja pārkārtot savu būceni: galds bija jānokopj, trauki jānovāc.

Kādudien Miķēlis, gultā atlaidies, aizsnaudās, kā tas bieži ar viņu gadījās, kad pusdienas bija paēstas un krāsns izkurināta. Pamodās nokrēslī. Pavēris vienu aci, redz: mīļā Māsiņa jau pati žļeberē pa

bļodu. Saķer karu- sēnu, salupina knābī un aprij. Uzdzer ūdentiņu. Nopurinās.

Toziem Miķēļa būdā gāja jautrāk nekā citus gadus. Drīz vien paklīda valodas, ka pie viņa mitinās gulbenīte. Iegriezās slidotāji, jo pliksals pieturējās ilgi — ezers kā spogulis. Piebrauca arī paziņas ar ledusjahtu.

— Rādi nu, Miķēli, savu īrnieci!

Mīļā Māsiņa bija kļuvusi par gražīgu bērnu, tās untumus večuks pacieta bez kurnēšanas. Pat lepojās ar viņas izstrādātajiem stiķiem — bija ko citiem pastāstīt. Reiz viņa izdzinusi vienu ciemiņu — bļitkotāju, kad tas aizpīpējis un sācis maitāt gaisu. Citu reizi dusmu uzplūdā (viņam neizdevies sazvejot zivteles) apgāzusi bļodu, izšķārdījusi savas ligzdas lupatas, ka putekļi vien griezušies pa gaisu. Nu jau lepnumu pametusi, nākot pie viņa gultā pačubināties. Kas to butu domājis! Likās, gulbenīte nemūžam nepiedos viņai nodarītās pārestības.

Bija saulaina februāra diena — viena no tām piemīlīgajām dienām, kad gaisā jau jautās pavasara tuvums. Vējš turējās launadzī, un saulgozī sāka pakšķēt pirmās palāses. Doņus un meldrus, veco būdu un tai līdzās nolīkušos vītolus puteņi bija apvērpuši kupenām. Ezera baltums žilbināja acis, un tikai tālē dunošā pilsēta tināš pelēkos dumu plīvuros. Paša dienvidu, kad saule pakāpās virs Dižās Nīcas polderiem, Miķēlis atvēra būdas durvis, izgāja šajā reibinoši spilgtajā pasaulē un sauca:

— Nāc nu, mīļā Māsiņ, nāc ārā paelpot svaigu gaisu!

Gulbenīte, pārkāpusi pār slieksni, apstulba. Purināja galvu, kā gaismas palus atgaiņādama. Tad iekliedzās spalgā balsī un, spārnus vicinādama, sāka skriet. Paklupa irdenā kupenā, apmulsusi pagrozījās un atsāka skrējienu, līdz spārni paklausīja un viņa atrāvās no sniegotā ezera. Tas bija skaists lidojums! Gulbenīte apmeta plašu loku un iekrita kupenā netālu no būdas. Miķēlis noraudzījās mīļaja Māsiņā ar tādu lepnumu un prieku, it kā tas būtu viņa paša bērns. Līdzīgi pasaku princesei no iznīcības paglābtā gulbenīte bija pārvērtusies diženā putnā un nu apmeta loku pār vientuļo būdu.

Marta beigās atkusa upe pie Maiļu raga. Tur jau plunčājās ūdens vistas, kas bija pārziemojušas jūrā vai ostas brīvajos ūdeņos. Tad kādurit tur nolaidās arī gulbji. Miķēlis izlaida mīļo Māsiņu ārā, kā to tagad mēdza darīt dienās, kad, pēc viņa domam, bija lidošanai piemērots laiks. Torīt gulbe- nīte ilgi staipīja kaklu un grozīja galvu, ieklausīdamās agrīnā pavasara balsīs. Vai viņa sadzirdēja vai sajuta ar savu putna instinktu vismaz pāris kilometru attālumā atrodošos gulbjus? Apmetuši kārtējo loku ap būdu, mī|ā Māsiņa aizlaidās pie savējiem. Miķēlis jau nodomāja: «Nu redzi, pienākusi ari šķiršanās reize.» Taču pievakarē gulbenīte bija atkal klāt. Večuks, budā

sēdēdams, dzirdēja, ka nošvīkst spārni, kā ierunājas putns. Mī|ā Māsiņa bija satraukta. Barību neaiztika. Pret Miķēli pēc ilgiem laikiem atkal izturējās naidīgi: šņakdama staigāja pa istabu. — Gluži kā mana sieva, kad tai nebiju ko izdarījis pa prātam. Nu, ko viņi tev teica? Ko pastāstīja? — večuks ska|i runāja.

Otrā dienā uznāca migla. Miķēlis tomēr izlaida gulbenīti ārā. Ta pat spārnos nepacēlās. Pamīdījās ap būdu un — atpakaļ savā midzeni.

— Dīvaini! Pāri nodarījuši, vai? Varbūt kaut ka apvainojuši? — viņš Māsiņai prašņaja.

Mīļa Māsiņa brīžam sirdījās, kad Miķēlis nāca klat, brīžam atkal skumja kvernēja savā ligzdā, šad tad padzērās, bet barībai nepieskārās.

— Tie jau būs bijuši svešinieki, garām skrējēji. Katru pavasari viņi te salasās baru baros. Pagaidi, gan atlidos tavējie! Pārnāks ij tēvs un māte, ij brālīši. Tad būs pavisam cita dzive, — večuks mierināja gulbenīti.

Taču viņa vārdi nepiepildījās. Mīļā Māsiņa augu vasaru nodzīvoja vientulībā. Rezervātā jau ligzdoja piecas gulbju ģimenes, tomēr tās Miķēļa izglābto nelaida sev ne tuvumā. Knāba, sita ar spārniem, it kā mīļā Māsiņa nemaz nebutu pašu sugas putns. Tā gulbenīte viena pati nopeldēja būdas tuvumā līdz rudenim. Večuks smagi pārdzīvoja mīļās Māsiņas likteni. Ja kāds pie viņa iegriezās ciemos, par to tikai runāja.

Vakaros gulbenīte izkāpa no ūdens uz salas būdas priekšā un pārgulēja mauriņā naktis. Reiz pat iegāja Miķēlim līdzi istabā, tomēr tur viņai vairs nepatika.

— Tā vien liekas, ka dusmojas uz mani: sak, kāpēc dzīvību izglābi? Ej nu saproti, ko tāds putns domā, kas tā viņiem par dullu mīlestību! Kas par savādiem likumiem! Bet es kā vecs muļķis domāju … — večuks neziņā murmināja.

Vēlā rudenī mīļā Māsiņa tomēr aizlaidās.

— Viena pati tā arī aizskrēja. Apmeta loku virs būdas un uz jūru prom. Tāds nelāgs laiks todien bija — sakseņa vētra ālējās… — pēcāk Miķēlis stāstīja ciema veikalā. — Tomēr labi darīja: ko šai pie manis garlaikoties?

Lai Miķēlis saka, ko grib, bet es zinu, ka viņš gaida atnākam pavasari.

BALTKAKLIS

Viņi sastapās nejauši — lācis un cilvēks. Vectēvs Arhips ar garu maiksti pār plecu torīt so|oja uz burunduku medībām, bet lacis Baltkaklis nikns un izsalcis klīda gar Purvupītes krastiem. Viņu no siltā ziemas midzeņa šorīt bija izdzinis ieplūstošais ūdens. Tagad slapjš un sapinkojies, izsalkumā kvēlojošām acīm Baltkaklis meklēja medījumu. Pērnās dzērveņu ogas purvā un paris izpostītu skudru pūžņu lāča ēstgribu tikai ierosināja. Gaļu — viņam vajadzēja ga|u! To nemitīgi prasīja kurkstošais vēders un ilgā bezdarbībā atpūtušies zobi.

Baltkaklis pieklunkurēja pie resnas egles, izslējās pakaļkājās un ielaida nagus cietajā koka mizā: acu priekšā pavīdēja aļņa apa|a mugura — ka viņš tajā bija gremdējis nagus pagājušajā vasara, kad viņš, Baltkaklis, pēc gara, mežonīga skrējiena bija izrādījies ātrāks.

Zvērs dobji ierēcās, noskrapstēja egles miza, un nagu atstātajās brūcēs parādījās sīki sveķu pilieni. Tad Baltkaklis nometas atkal četrrāpus un, pakaļkājas augstu mētādams, joza uz ciemata pusi.

Vectēvs Arhips ieraudzīja lāci, kad tas, ošņadams gaisu, apstājās apsēm noaugušā paugura. Mednieks sastinga un piekļāvās izspurušai eglītei, pie kuras tobrīd stāvēja. Bet lāča deguns jau bija noteicis cilvēka atrašanās vietu. Baltkaklis brīdi šaubījās. Visas ar cilvēku saistītās nepatikšanas noplaiksnīja atmiņā: rībiens auzu laukā un sāpes mugurā, kuras vēl tagad juta; mūžīgie cilvēka pavadoņi suņi, kurus viņš nīda par visu vairāk; šī asā, savādā smaka, kas allaž lika bailēs nodrebēt lāča sirdij.

Suņa smaku nekur nejuta, bet izsalkums lika aizmirst piesardzību. Lācis piecēlās pakaļkājās un slāja uz egļu smalci, kur ieslēpies gaidīja vectēvs.

Vectēvs Arhips, redzot, ka lācis viņu saodis, acumirklī apsvēra savu neapskaužamo stāvokli. Bez šautenes un suņa, vienīgi ar nelielu dīrājamo duncīti aiz jostas cīņu uzsākt nebija ko domāt. Varēja mesties pie zemes, izlikties par beigtu un cerēt, ka lācis, kurš parasti svaigu gaļu neēd, apkraus viņu ar žagariem un aizies. Bet šo domu vectēvs tūliņ atmeta — šis taču bija pavasara lācis, kas savā niknumā un izsalkumā gatavs uz visu. Tātad — koku, pēc iespējas resnāku koku, aiz kura paslēpties no lāča ķetnām!

Vectēvs Arhips pārlaida acis apkārtnei: sīkas eglītes, vidusmēra apses, un tikai soļus trīsdesmit tālāk kropliem bērziņiem pieauguša purva vidū slējās milzene ciedra. Vectēvs, cik ātri varēdams, metās turp. Zābakos sasmēlās ūdens, un tie kļuva smagi, kā svina pielieti. Bet mednieks jau bija aiz ciedras. Lācis lēni un draudīgi tuvojās, ņirgdams zobus un izgrūzdams pa dobjam, aprautam rūcienam.

«Būtu šautene — labaku mērķi nevarētu vēlēties,» vectēvs pratoja, ska- tīdamies, ka lācis soli pa solim tuvojas ciedrai — liels, pinkains, ar baltu pakakli, naidīgi gailošām, mazām ačelēm.

Purva lāmās ūdens sniedzās lācim pāri ceļiem. Baltkaklis nāca uzmanīgi, savu pretinieku alkatīgi vērodams. Tikai uzkāpis pakalna, kur auga ciedra, tas ierēcās un metās uz vectēvu. Ķepas aptvēra sveķaino, sarepējušo stumbru, tiecoties sagrābt mednieku. Bet vectēvs stāvēja viņpus ciedras, kur lāča nagi neaizsniedza. Baltkaklis brīdi likās izbrīnījies. Tad rūkdams stampāja apkārt ciedrai, vienu ķepu no stumbra neatlaizdams, bet ar otru gramstīdams pēc vectēva. Taču

mednieks izrādījās veiklāks un, vienmēr turoties stumbra pretējā pusē, prasmīgi izvairījās no ķepas grābieniem. Jau vairākus desmitus reižu abi pretinieki lēni un ritmiski bija apgājuši kokam apkart, kad vectēvs paklupa par sūnainu ciedras sakni un lācis viņu tik tikko nesaķēra. Mednieks tomēr izvairījās no ķetnu nāvīga kampiena un, kāju muskuļus sasprindzis, aizlēca kokam otrajā pusē; lāča ķetnās palika tikai ausaine. Baltkaklis saplēsa driskas veco zaķadas cepuri un kļuva gluži traks: cik vien atri spēdams, riņķoja ap stumbru, ar abam ķetnām tvarstīdams pasprukušo mednieku. Baismīgi rēcieni tricinaja gaisu.

— Kaut tevi jupis! Atradis medījumu, slepkava nolādētais! — vectēvs šņāca zvēram pie paša purna.

Silti spīdēja aprīļa saule, skurbi tvanēja ap ciedru nomīdītie meža ķiploki, visapkārt trokšņoja strazdi. No ciemata puses skanēja suņu rejas, zirgu zviedzieni un kādas spēcīgas vīrieša balss gari stiepta dziesma. Vectēvs Arhips saprata — tur Kalašņikovu Vaņa brauc teļiem pēc skābbarības. Viņš, vectēvs, protams, varēja kliegt, saukt pēc palīdzības un varēja pat cerēt, ka viņu sadzirdēs un atsteigsies palīgā, tomēr skaidri zināja, ka viņš nekad to nedarīs. Drīzāk ļaus lācim sevi saplosīt nekā muti pavērs.

Atelsies pēc straujās dejas, vectēvs cieši vēroja savu pretinieku. Lāča karstā elpa versmoja seja, asa zvēra smaka sajaucās ar meža ķiploku spēcīgo dvingu un reibināja ka tvans. Pinkainā galva atradās tikai nepilnu metru attālu stumbra otra pusē. Ņirdzīgā grimasē atsegtie ilkņi valgi spīdēja, ausis, niknumā pieglaustas, ieslēpās biezajā vilnā.

— Nešpetnais nelietis, slepkava nolādētais! — Vectēva balss, aizsmakusi un čerkstoša, sašutumā drebēja. Baltkaklis rūca. Pavisam negaidīti nāca zibenīgs ķepas cirtiens — puskažoka piedurkne notirkšķēja, un nagu atstātajās pēdas izspraucās aitas vilna.

Vectēvs atlēca ar apbrīnojamu veiklību, skatiens atkal atrada lāča acis, un vārdi kā skrotis sprāga pret Baltkakli:

— Viltnieks, neģēlis, bezkauņa!…

Lācis paslēpa galvu aiz stumbra. Bet vectēvam Arhipam bija vajadzīgas

lāča acis, un viņš tas atrada, pakāpies dažus so|us sānis. Balss vairs neklausīja, un viņa kaismīgos čukstus nomāca Baltkak|a rēkoņa. Tikmēr kāda naida dzirksts no lāča redzok|iem bija pārlēkusi vectēva acīs un iekvēlojusies ar gaismu, kādu tai spēj dot tikai cilvēks.

Baltkaklis vēl mēģināja grābt pēc mednieka, taču viņa kustībās vairs nebija tā asuma un alkatības. Zvērs šķita samulsis. Pamodās aizmirstās bailes pret šo savādo, nenotveramo radījumu — cilvēku. Lacis vēl brīdi pastāvēja, vairīdamies no cilvēka uzmācīgajām acīm. Tad, ņurdēdams kā suns, nolaidās četrrāpus un aizlēkšoja pāri purvam. Pie smalces vēl apstājās, paskatījas atpaka|. Un tad vairs bija

dzirdama tikai švīkoņa, zvēram spraucoties caur cieši saaugušajam eglītēm.

Vectēvs stāvēja, slābi atspiedies pret ciedras stumbru, un viņa acīs dzisa spožā glābējā dzirksts.

VECPUISIS

Nesen, ceļodams kā tūrists pa Austrumu Sajaniem, iegriezos Taigas ciematā, lai satiktos ar vectēvu Arliipu, izstaigātu takas, kur, vēl pusaudzis būdams, k|uvu par mednieku un iepazinu meža iemītnieku dzīvi un parašas. Vectēvs Arhips bija kļuvis vecs un sirms, sirga ar kaulu sāpēm, tomēr medībās vēl gāja un, tāpat kā toreiz, mīlēja atcerēties dažādus atgadījumus, ko bija pieredzējis savā garajā trapera mūžā. Atcerējāmies arī tos laikus, kad abi kopā klīdām pa dižkoku taigu.

Ciemata bija notikušas lielas pārmaiņas. Tagad te dzīvoja ģeologu ekspedīcija — cirta taigā stigas, raka un urba. Bārdainie puiši pusjokodarnies, pusnopietni apgalvoja, ka drīz vien kartē parādīšoties jauna pilsēta.

Sākās viens no skaistākajiem mēnešiem Sibīrijā — maijs. Ziedēja ievas, plauka lapu koki, un ciedru zaros jau varēja saskatīt aizmetušos čiekurus. Rudens solīja bagātu riekstu ražu — pārticību visiem taigas iemītniekiem. Tā kā pavasaris togad bija atnācis vēlu, burunduki vēl svilpoja jaunaudzēs, Dzērveņu purva priedājos rīta agrumā varēja dzirdēt medņa savādo dziesmu. Visskaļāk riestoja rubeņi. Kad, saulei lecot, izgāju Purvupītes krastā, visās debesu pusēs murdēja. Aiz salapojušajām birztalām vārījās kā milzu katls: šņāca, šiepa un burbuļoja. Saulei pakāpjoties augstāk, rubeņi pieklusa, tikai aiz upītes iepretī ciematam kāds sirdīgs gailis vēl turpināja rīta agrumā uzsākto dziesmu.

— Vecpuisis ārdās, — noteica vectēvs Arhips, kad ieminējos viņam par sparīgo dziedoni. — Mēs jau esam seni paziņas. Tikai šogad neiznaca

apciemot. Slēpni uzcēlu vēl aprili, bet iemetās mugurā krika. Tagad jau vieglāk. Varbūt aiziesim?

Un vectēvs izstāstīja atkal vienu no saviem taigas stāstiem.

— Rubenis pie mums kļūst ar katru gadu piesardzīgāks. Ne rudenī, ne vasarā tam nepielavīsies šāviena attālumā, par ziemu nemaz nerunājot. Ja nu kādreiz, aiz zirga muguras slēpjoties. Bet pavasarī — muļķis kas muļķis. Vajag tikai uzcelt slēpni riesta vietā, ielīst pirms saullēkta, un viņš tev tikpat kā rokā. Bet ar šito Vecpuisi man vienmēr izgājis greizi.

Nemaz neatceros, kad tas īsti sākās. Mums te, redzi, tagad katram medniekam savs riests. Ja gribi, nošauj visus vienā pavasarī — un miers. Bet tā jau neviens kārtīgs saimnieks ar saviem cālīšiem nerīkojas.

Man, kā vecim, bija pats tuvākais riests — tepat aiz Purvupītes āboliņa laukā. Kad pirmoreiz uzcēlu slēpni, tur kāvās divdesmit seši

gaiļi; vistas tupēja laukmalas bērzos un noskatīja sev pašus brašākos kavalierus. Divdesmit septītais — Vecpuisis turējās nomaļus. Bagāts riests, bet nez kādēļ pirms trim gadiem paputēja — pārcēlās mani cālīši pie Iļjas uz Aļņa pļavām, palika tikai Vecpuisis. Viņš man jau sens paziņa. Nemaz neatceros, kopš kura laika . ..

Kādreiz gribēju nošaut tikai viņu. Neizdevās, jo viņš vienmēr turējās nomaļus no citiem. Rūca savā nodaba, bet, tiklīdz uzvilku šautenes gaili, šis, izdzirdīs knikšķi, tūliņ sāka klukstēt un — spārnos. Nekad nepielaidās pa šāvienam. Vienreiz pamēģināju ar lodi. Netrāpīju. Kā noburts. Tad arī liku Vecpuisi mierā. Uzmanījām gan viens otru. Kad riests izputēja, domāju, ka arī Vecpuisis bus aizlaidies. Izeju no rīta pagalmā, klausos — dzied! Aizgāju pirmo reizi uz tikšanos bez šautenes. Un zini — šis, pagāns, it kā to nojauzdams, danco pašā deguna galā. Cīnās ar savu iedomāto pretinieku: rūc, šķauda, vēzējas ar spārniem. Tīrie kumēdiņi noskatoties!

Un, zini, nu jau būs trešais pavasaris, kopš eju uz riestu bez šautenes. Tāda, redzi, mums ar viņu noruna. Tagad jau gan tam vajag būt vecam — manos gados. Šopavasar vēlu sāka. Domāju — pagalam mans draugs. Bet kādu rītu atkal dzirdu — dzied!

Otrā rīta vectēvs mani uzmodināja vēl tumsā. Pārcēlāmies vienkocenē pari upītei. Pa vizbuļiem pieziedējušu bērzu birztalu izgājām āboliņa laukā un ielīdām slēpnī. Divatā bija pašauri, zari līda acīs, naksnīgās zemes vēsums spraucās cauri plānajai salmu kārtai. Ilgi kārtojāmies. Kad austrumu pamale iekrāsojās zaļganos toņos, vectēvs nočukstēja:

— Tagad bez elpošanas!

Rīts ausa strauji — kā jau maijā. Zaļo toni nomainīja mēļais. Debesis nodzeltēja, ieblāzmojās sarkanā gaismā, un no taigas strauji iznira saule.

Aļņu pļavās rubeņi jau riestoja pilnā sparā, kad pāri slēpnim nošvīkstēja

spārni un melns putns nolaidās uz lauka — soļus divdesmit no mums. Vecpuisis bija klāt. Tupēja sabozies un klusēja, droši vien klausījās. Paspēra dažus soļus, ierūcās un izlaida spārnus. Apmeta loku. nošķavājās un atkal pierima. Tad sasparojās un skrēja uz slēpni. Palēcās, cirta ar knābi iedomātajam sāncensim, strādāja ar piešiem. Zilās spalvas uz kakla sabozušās gluži kā sētas gaiļiem plūcoties. Iedomātais sāncensis nepadevās. Bet nu tas dabūja just arī spārnu belzienus. Nicīgi šķavādamies, Vecpuisis gaiņāja pretinieku pa rasoto lauku, līdz pagura un, knābi plati iepletis, elsa.

Palūkojos uz vectēvu. Viņa citkārt vērīgās acis likās neredzam putna izdarības — kā aizsapņojies.

Un tad es ieraudzīju rubeņa nāvi — lapsu. Tā zagās gar lauku, pieplakusi pērnajai kūlai. Smailo purnu pacēlusi, tā pa brīžam ostīja gaisu. Vecpuisis vēl stāvēja un elsa. No ežmalas izšāvās sarkana liesma. Rubenis ieķērcās.

Uzlēcu stāvus, zarus uz visām pusēm izšķārdīdams. Lapsa sastinga, sasprindzinājusi muskuļus pēdējam lēcienam. Tad apcirtās un nozuda birztalā. Rubenis aizlaidās.

— Labi, ka atnācām, — sacīju un jutos, kā varoņdarbu paveicis. Palīdzēju vectēvam piecelties.

— Bet varbūt tikai velti iejaucāmies taigas dzīvē …

Pārsteigts palūkojos vectēvā. Tas pats savādais skatiens. Kā aizsapņojies.

Klusēdami gājām uz ciematu.

BRIEŽA DZIESMA

Lielas Jeņisejas augštecē pašā upes krastā slienas kalns, kuru tuvieši sauc par Svēto. Nostāsts pauž, ka toreiz, kad tuviešu zemē ļaudis vēl dalījušies bagātajos un nabagajos, tas piederējis kādam varenam šamanim. Tur viņš medījis meža zvērus un, kalna kailajā virsotnē uzkāpis, rībinājis šamaņa bungas, piesaucot labos garus un atgaiņājot ļaunos. Vēl tagad šī taiga, kas no trim debess pusēm apņem kalnu kā zaļš apmetnis, ir bagāta meža zvēriem un putniem. Ielejās, kur puto strauti un Jeņisejas atteka atgriež no krasta blīvu baltegļu audzi, var sastapt aļņus. Kalna nogāzēs ganās maralbrieži, bet brūklenājos un mellenājos dienvidu nogāzē takas ieminuši lāči, tur barojas arī medņi un mežirbes. Visā plašajā apkaimē daudz Sibīrijas stirnu. Salas sēkļos vietvietām augsnē uzverd sāļi avoti, un turp naktīs dodas meža zvēri, lai baudītu zemes sūrumu.

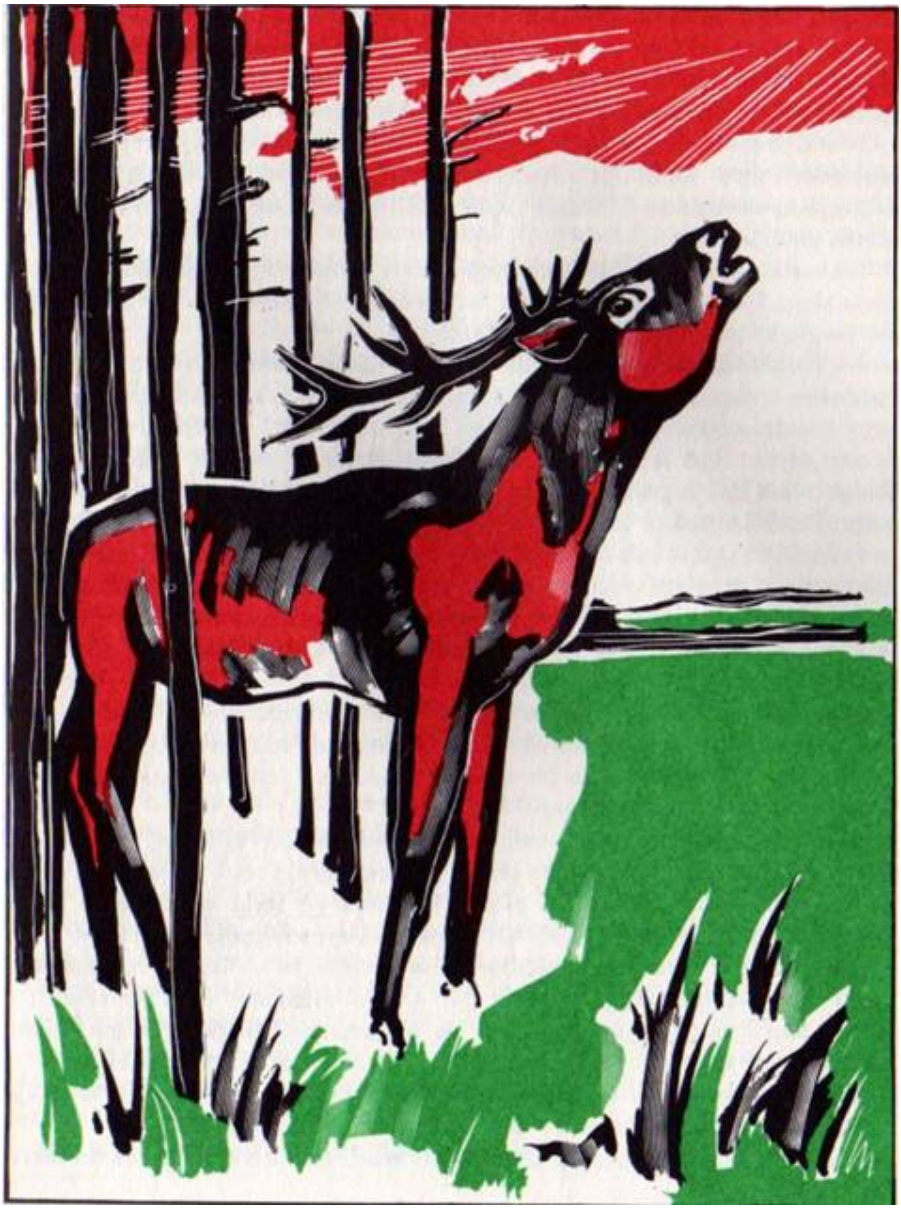

Kad mēs, četri tūristi, apmetamies vecā medniekbūdā, kas, pieplakusi pie kraujas, nezin no kādiem laikiem čurnēja Svētā kalna pakājē, bija jau vēlīns rudens: salnas krāsoja lapu kokus, vēji plēsa atmirušās lapas un skujmešu spilgti dzeltenās skujas. Kādunakt sagriezās pirmais sniegputenis un Svētā kalna kailajai virsotnei uzlika žilbinoši baltu sniega cepuri.

Mums kaimiņos, pretējā upes krastā, tašu slietenī majoja zvejnieks un mednieks Petro. Viņš bija atbraucis no ciemata laivā uz ālatu zveju, ķēra dzidrajā upes straumē Sibirijas foreles, sālīja tās mucās, kā arī medīja pīles ezeros un attekās. /

Vakaros, kad būdas priekšā sakūrām ugunskuru un vārījām tēju vai zivju zupu, Petro atbrauca ciemos. Smēķēdams kizilkoka pīpīti, viņš stāstīja par taigu, ko pazina jau no bērnu dienām.

— Nupat maralbriežiem sāksies auru laiks. Tēviņi vasaras ganībās noēdušies trekni, mīkstie pavasara ragu dzinumi — panti, kas pazīstami ar savu dziedniecisko spēku, jau kļuvuši cieti un noder kā šķēpu smailes ciņā ar pretinieku. Kad laiks noskaidrosies un purpura saulrieti atkal degs pār sniegotajām kalnu gālēm, jūs dzirdēsiet maralbrieža kaujas un mīlas saucienu. Te, Svētā kalna kraujās, jau ilgus gadus dzīvo vecs, spēkpilns briedis ar vareniem ragu žuburiem, bet nesastop sev cienīgu sāncensi. Katru rudeni dzirdu viņu aurojam, taču velti. Tikai atbalsis izmēda un satracina cīņas kāro bulli. Bet viņdien redzēju pārpeldam upi jaunu, staltu briedi ar platiem ragiem. Tas kopā ar divām briežu govīm ganās aizupes purvos. Nu vecais sagaidījis lielās cīņas rudeni!

Kad vaicājām, kā tad skan maralbrieža sauciens, Petro, neko neteikdams, piecēlās un pazuda tumsā. Pēc brīža upmalā atskanēja balss: smalka kā tīmeklis un tomēr dobja un spēcīga kā fagota tembrs augsta reģistrā. Tad gari stieptā nots aizlūza.

Kad Petro atgriezās ugunskura blāzmas ielokā, atbalsis vēl viļņoja pa naksnīgo taigu, izdzisdamas tālē. Mednieks turēja rokā slaidu tāšu tauri. Tā bija savīta konusveidīgi no vienas sloksnes, un šķita neticami, ka no šā primitīvā instrumenta var izvilināt tik stipras un saviļņojošas skaņas.

— Reiz divi mednieki — katrs no sava ciemata — izgāja maralbriežu medībās, lai ar tāšu taurēm, atdarinot taigas plašumos klīstošo sāncenšu balsis, izaicinātu tos un piesauktu pa šāvienam. Abi gāja, ik pa brīdim taurēdami un ieklausīdamies, vai neatskanēs atbildes sauciens. Abi dzirdēja tuvojamies medījumu, un abi satikas pie Svētā kalna. Sapīpēja un gāja mājās — katrs uz savu ciematu. Auru laiks vēl nebija sācies.

— Un, ja pašreiz butu auru laiks, vai brieži atbildētu? — viens no tūristiem vaicāja.

— Nevar zināt. Kā nu kurš prot atdarināt naida un mīlas balsi…

Mednieki katram garāmgājējam tūdaļ neatklāj vis sava amata prasmi. Stāstiem allaž ir robeža, aiz kuras paliek noslēpumi, kas atklājami pašam, apmetoties uz dzīvi taigā un kļūstot par mednieku.

Atvaļinājuma laiks beidzās, un pienāca aizbraukšanas diena. Lai cik vērīgi ieklausījāmies rēnajos taigas vakaros, maralbrieža saucienu nedzirdējām. Bet vakari sadega kā milzu ugunskuri — debesu pamale virs Obru- čeva kalnu grēdas sniegotajām virsotnēm blāzmoja ilgi un kvēli. Aizdedzināja sniegus un vēso upi, piešķieda dzirkstelēm naktis, un tās spīguļoja pār mums līdz rīta zaļganajam svīdumam, kad uz zemi krita salti sarmas pelni.

Petro bija aizbraucis uz ciematu nodot sazvejotās zivis, tālab mums vakaros pietrūka viņa mednieku stāstu.

Kad bijām sakūruši pēdējo ugunskuru, lai atvadītos no taigas, viņš atkal kā ūdensvīrs izkāpa no tumšās upes un ienaca uguns atblāzmas lokā.

— Nu, vai dzirdējāt aurus? — viņš vaicāja.

— Nē. Vēl neauro, — skumji atbildējām.

— Tad es jums uzdāvināšu maralbrieža dziesmu.

To teicis, viņš paņēma no laivas tāšu tauri, sapulcināja mūs krasta kraujā, un taure iedziedājās. Tā skanēja citādi nekā pirmoreiz. Skaņas piepildīja upes ieleju, kāpa pār baltegļu smuidrajām galotnēm Svētā kalna kraujās, cēlās zvaigžņotās debess svinīgajā klusumā. Ar vienu vienīgu noti mednieks skāra taigas mierīgi pukstošo sirdi: taja bija gan kaistošās apses vieglās trīsas, gan egļu tumšās baismas un maralsaknes kūsājošais spēks, gan ilgas, naids un asinis satraucošā smarža, kas tvanēja no purvājiem, dvesa no upmalas kārkliem un sveķainajiem stumbriem. Gan vientulība, izaicinājums un gaidas pēc atbildes, kas sauks uz cīņu — nicinās, lielīsies un izsmies!

Tad gari stiepta nots aizlūza, balss aiztrūka. Atbalsis vēl ilgi slapstījās pa biezokņiem, dzisa aizupes dumbros …

Mēs gaidījām.

Pirmais atsaucās Svētā kalna iemītnieks: īsi un nīgri, pats savās dusmās aizrīdamies. Pēc tam atsaucās purva briedis, nodziedādams skaisti kā solists, kurš tīksminās par paša balss plašumu un spēku.

Petro klusēja. Abi buļļi tagad viens otram dziedāja kaujas dziesmas. Izaicinājums bija pieņemts.

Vai cīņa notika Svēta kalna kraujā vai aizupes purva dumbros un kurš no briežiem kļuva uzvarētājs — šo noslēpumu paslēpa taigas nakts un klusums, kas pēkšņi iestājās.

Mēs aizvedām sev līdz Petro dāvāto dziesmu.

SATURS

Jukjukū vilcene..... 3
Vectēva alnis..... 11
Taurētājs 15
Brīnumruncis..... 19
Gājputns 23
Sapņu putniņš..... 24
Mīļā Māsiņa..... 31
Baltkaklis..... 38
Vecpuisis..... 41
Brieža dziesma..... 44

HE № 704
Olafs Indriķa d. Gūtmanis
BRIEŽA DZIESMA
Vidējā skolas vecuma bērniem
Redaktore E. Marjutlna. Mākslin. redaktors H. Pur- viņš. Tehn. redaktore S. Zandbcrga. Korektore J. Silīte.

Nodota salikšanai 1976. g. 20. decembrī. Parakstīta iespiešanai 1977. g. 22. martā. Ofseta papīrs Nr. 1. formāts 70 X 90/16. 3 fiz. iespiedi.; 3. 51 uzsk. iespiedi.; 3.29 izdevn. I. Metiens 30 000 eks. •IT 13061. Maksā 25 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 237/28426/B- 375. Sagatavota iespiešanai Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Rīgas Paraugtipogrāfijā, Vienības gatvē II. Pašūt. Nr. 1283. Iespiesta Latvijas KP CK izdevniecības tipogrāfijā Rīgā, Balasta dambī 3. Pašūt. Nr. 1233